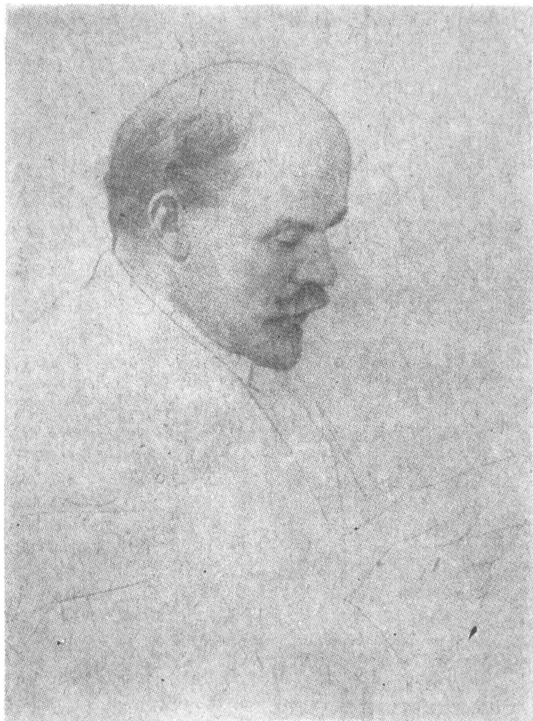

TÁJÉKOZTATÓ

VLAGYIMIR ILJICS KÖNYVTÁRÁBAN

A fenti címmel könyv jelent meg Moszkvában. Szerzője Manucsarjanc, aki több mint három évig, 1920-tól 1923-ig könyvtárosként dolgozott Vlagyimir Iljics Lenin mellett a Kremlben.

A könyvből, amely hét fejezetében (Feledhetetlen nap, Mi újság, Vlagyimir Iljics feljegyzései, Lenin — az olvasó és a szerző, Nekem pedig így tetszik, Őrségen, A könyv — hatalmas erő) Lenint mint kutatót és olvasót jellemzi, néhány részletet közlünk:

Lenin sokat és nagyon gyorsan olvasott. Megtörtént, hogy egy ülésen valaki a felszólalók közül figyelmességéből félbeszakította hozzászólását, látva, hogy Lenin olvasásba mélyed, ő azonban nyugodt hangon javasolta a beszélőnek, folytassa tovább, s megismételte a felszólaló utolsó szavait.

Az a képessége, hogy az irodalommal gyorsan ismerkedett meg, hogy a könyvek sokaságából épp a legszükségesebbeket választotta ki, párosult a kiválasztott anyag elmélyült tanulmányozásával. Fiatal korától kezdve szeretett ceruzával a ke-

zében olvasni: a könyvek, folyóiratok borítóira, üres lapjaira írta megjegyzéseit. Így például *Az OSZSZK villamosításának terve* terjedelmes, 669 oldalas kötetének majd minden lapja őrzi Lenin feljegyzéseit, aláhúzásait.

Saját könyvtárában kb. ötszázra tehető azon művek száma, amelyekben bejegyzése található. Ezek a legszorosabb kapcsolatban voltak a pártot és az országot érintő időszzerű kérdésekkel.

Nagy jelentőséget tulajdonított a bibliográfiának. Rendszeresen átnézte a nyomtatott katalógusokat, a bibliográfiai útmutatókat és a *Könyv-évkönyv*-et. Utóbbinak minden számát ceruzával olvasta. Ismeretes, milyen nagyra értékelte N. A. Rubakin: *Könyvek között* c. munkáját, amely az irodalmi, társadalmi és a filozófiai eszmék történetének gazdag orosz könyvterméséről ad áttekintést. Erről a könyvről írt recenziójában megjegyzi, hogy „... egy hasonló kiadvány óriási érdeklődésre tarthat számot”, és hogy a szerző „hatalmas munkája alapja egy rendkívül értékes vállalkozásnak, amely, szívből kívánjuk, szélesedjék, bővüljön”.

A Berlinben megjelenő *Orosz könyv* c. kritikai-bibliográfiai folyóiratot átnézeve gyakran jelölte meg lapszálen azokat a műveket, amelyekre szüksége volt. Amikor a *Baloldaliság a kommunizmus gyermekbetegsége* c. művén dolgozott, különös érdeklődéssel kísérte azokat a külföldön megjelenő műveket, amelyeket magukat szocialistának valló, valójában azonban a burzsoázia szekerét tőlő csoportok adtak ki. M. M. Litvinovnak ezt írta Koppenhágába: „Számunkra rendkívül fontos minden olyan dokumentum, határozat, brosúra, újságcikk és beszéd, amely a baloldali szocializmus

és kommunizmus eszmei áramlataival kapcsolatos, így különösen az anarcho-szindikalistáknak a kommunizmus meghamisítására irányuló törekvései és kommunizmus-ellenes kirohanásai.”

Zdobnov, a kiváló szovjet bibliográfus, Leninről mint szerzőről beszélve megjegyezte: „Kategorikusan és felelősségünk teljes tudatában jelenthetjük ki, hogy Lenin, tudományos és politikai harcának gyakorlatában, mint korának legkultúraltabb embere, széles körben felhasználta minden lehető bibliográfiát, forrásmunkát.”

A tudományos kommunizmus megalapítóinak, Marxnak, Engelsnek műveit kézikönyvekként használta és eredetiben olvasta. „Lenin számára — írja Krupszkaja — Marx tanítása nem dogma volt, de vezérfonal a cselekvéshez. Egyszer ez a kifejezés szaladt ki a száján: »Aki Marxszal akar tanácskozni...« A kifejezés nagyon jellemző. Ő maga gyakran »tanácskozott« Marxszal. A forradalom legnehezebb, legdöntőbb pillanataiban újra és újra elővette a már végigolvasott Marxot. Megtörtént, hogy benyitva irodájába, látod, hogy körülötte mindenki izgatott, Iljics pedig Marxot olvassa és nehezen tud elszakadni tőle.”

Amikor kidolgozta a szocializmus és a kommunizmus győzelméről szóló tanítást, részletesen megismerkedett a filozófiai, gazdasági és politikai irodalommal.

Könyvei között tekintélyes számú filozófiai tárgyú mű található. Az antik szerzőktől kezdve megtalálhatjuk itt Hegel, Feuerbach, Spencer és mások műveit. Figyelemre méltó helyet foglalnak el az orosz vezetők: Ragyicscev, Dobroljubov, Piszarjov és Plehanov, akinek a munkáit nagyon becsülte. Dolgozószobájában található Herzen műveinek 22 kötete, Csernisevszkij műveinek 10 kötete is. Mint ismeretes, a forradalmi demokraták művei nem kis szerepet játszottak Lenin nézeteinek alakulásában. Különösen jól ismerte és szerette Csernisevszkij műveit.

Allandó figyelemmel kísérte és kritikailag tanulmányozta a korabeli filozófiai irodalmat.

Könyvtárában van egy speciális rész, a *Szociológia*. Olyan ismert szerzők munkái találhatók ebben, mint Bertrand, Bebel, Campanella, Kautsky, Lavrov, Lassalle, Liebknecht, Morus Tamás és mások.

Lenin az oroszországi társadalmi viszonyok történetének nagy figyelmet szentelt. Azok közül a könyvek közül, amelyeket e probléma tanulmányozásához felhasznált, figyelemre méltó Krucsevszkij: *Az orosz történelem iránya* (1918), és *Az oroszországi rendek története* (1918), Kosztromarov: *Múltunkból* (1922) c. műve, valamint a francia—orosz történelmi kapcsolatok 1910—1914 közötti anyaga.

Érdekesek az oroszországi forradalmi mozgalom történetével kapcsolatos művek is, mint pl. *A szabadság bajnokai* (a II. Sándor által kivégeztetett forradalmárok életrajzai); Vasziljcsenko—Sztavszkij: *Az első csata* (az 1902. nov. 17-i sztrájk 20. évfordulója emlékére); Voroncov: *A kapitalizmus Oroszországban* (Pétervár, 1882); valamint az Októberi Szocialista Forradalommal kapcsolatos művek: *A hatalom a bolsevikok kezében van* (Az októberi fordulat szociál-politikai eredményei. Cikkgyűjtemény, 1918), Volin: *Október dekrétumai* (1922), A. Karpinszkij: *A harc három éve*. A Nagy Októberi Forradalom harmadik évfordulója (1920) stb.

A könyvtárnak *Párttörténet* c. alá sorolt része a Szovjetunio Kommunista Pártja történetének legfontosabb dokumentumait, a vidéki pártszervezetek munkájával kapcsolatos tapasztalatokat és a legkiemelkedőbb pártmunkások életrajzát foglalja magában.

Lenin könyvtárának *Nemzetközi politika* c. részében korabeli diplomáciai dokumentumok kapnak helyet: *A hágai konferencia. 1922. június, július* (Dokumentumgyűjtemény, Moszkva, 1922), *A genfi konferencia* (Gyorsírásos beszámoló. Dokumentumok és anyagok, 1922), a *Kék könyv* (Titkos dokumentumok a volt külügyminisztérium archívumából. Moszkva, 1918).

Az ilyen tárgyköröket, mint a szocializmus építése, az ipari termelés szervezése és irányítása, a mezőgazdaság, a nemzetiségi kérdés, a nőkérdés, a munka szervezése, a kereskedelem, a törvényhozás, a szociális ellátás, a szakszervezeti mozgalom, az élet külföldön — külön ki kell emelnünk abból a jóval nagyobb problémakörből, amelyet Lenin tanulmányozott.

Nagy jelentőséget tulajdonított a szovjet tudomány által elért sikereknek, és nagy örömeire szolgált, ha nagy tudósok találták meg a forradalomhoz vezető utat. Könyvtárában megvannak Bernadszkij, Tyimirjazev, Berg, Ferszman, Szkrjabin, Prjanyisnyikov és más tudósok művei.

A külföldi fegyveres intervenció és a polgárháború idején, amikor az ország védelmét irányította, alaposan tanulmányozta a modern katonai szakirodalmat is. Kézikönyvtárában mintegy 200 hadtudományi művet gyűjtött össze, ide került többek között az az irodalom is, mely a szovjethatalomnak az intervencióval és a belső ellenforradalommal vívott harcáról szól.

Lenin nagyon szerette az orosz szépirodalom klasszikusait. Szabad idejének ritka óráiban elővette Puszkint vagy Nyekraszóvot, Gogolt vagy Szaltikov-Scsedrint. Könyvtárában méltó helyet kaptak Goncsarov, Gorkij, Lermontov, Krilov, Korolenko, Gribojedov, Dosztojevszkij, Lev Tolsztoj, Csehov, Turgenyev művei.

A világirodalomban érdeklődési köre Arisztofanésztól Wellsig, Hoffmantól Andersen Nexőig terjedt. Könyvtárában az antik költőktől és drámaíróktól kezdve a VII—IX. század kínai költőin keresztül a modern európai irodalomig a legkiválóbb írók munkái sorakoznak.

1923-ban jelent meg Jack London: *Az élet szerelme* c. elbeszéléskötete, A címadó elbeszélés London egyik legszebb írása. Krupszkaja két nappal halála előtt olvasta fel Leninnek. Később elmondta, hogy Leninnek ez az elbeszélés rendkívül tetszett.

Lenin érdeklődött az akkor születőben levő szovjet irodalom termékei iránt is. Szerette a forradalmi költészetet. Könyvtárában tíz kötetet találunk Gyemján Bednij 1917 és 1922 között megjelent műveiből: verseket, dalokat, állatmeséket, amelyeket szerzőjük ajándékozott neki. Az egyik kötet dedikálása a következő: „Nagyezsda Konsztantyinovnáknak és Vlagyimir Iljicsnek sok szeretettel — a múlt emlékeként és a jövőbe vetett hit zálogául.”

Lenin kedvelte a zenét és a színházat. Könyvtárának polcain sok, abban az időben megjelent és a zenei világ klasszikusait méltató művet találunk. Szenvedélyes könyvbarát volt. Alkotó módon, kritikus szemmel használta a könyveket, értékelte tartalmukat, kiszedte belőlük mindazt, amire elméleti munkásságához és gyakorlati tevékenységéhez szüksége volt, jegyzeteket, kivonatokat készített belőlük. Jegyzeteit lépten-nyomon felhasználta, ismételten átnézte, újabb észrevételeket, kiegészítéseket fűzött hozzájuk.

Munkafüzetek segítségével bennünket munkamódszerének megértéséhez. Az elolvasott műről részletes jegyzetet készített. A füzetbe saját szavaival írta be a szerző fő megállapításait, a könyv legfontosabb részeit pedig idézőjelbe tette.

Ha idegen nyelvű könyvet olvasott, gyakran bizonyos részeket lefordított oroszra, a legjobb kifejezéseket pedig kiírta a lapszélre. Jegyzeteiben a fontosabb megfogalmazásokat különböző aláhúzásokkal emelte ki. Némely részeket egyszer, másokat kétszer, háromszor, sőt többször is aláhúzott; egyes dolgokat egyenes vonallal, másokat hullámvonallal, vékonyan vagy vastagon. Bizonyos téziseket különböző nagyságú és formájú (egyenes, kerek, kapcsos) zárójelbe tett, másokat bekeretezett, vagy kipipált. Mindez hozzásegítette ahhoz, hogy gyorsan és könnyűszerrel megtalálja a keresett dolgot, megkönnyítette a további munkát a jegyzetben.

Óriási anyagot tekintett át az irodalom legkülönbözőbb területeiről, és idejében meg tudta jelölni a legfontosabbat, a legújabbat, a leghaladóbbat. De nemcsak megjelölte, hanem szükség esetén határozottan síkra is szállt mellette.

A könyv elválaszthatatlan része volt Lenin állami és párttevékenységének.

Fordította: *Antal Miklós*

INFORMATIKA címmel a KGM Műszaki Tudományos Tájékoztató Intézete új sorozatot indított, amely a külföldi könyvtári és dokumentációs folyóiratok válogatott cikkeinek tömörített fordításait közli. A kiadvány negyedévenként jelenik meg és egyrészt a tájékoztatótudomány hazai fejlődését igyekszik szolgálni, másrészt gyors, a tapasztalatcserét és a folyóiratokban való kereshetőséget némiképp pótló felvilágosítást adni e tudomány külföldi helyzetéről, és a reál alapozott gyakorlatról. A válogatás frisseségre, érdekességre törekszik, s a gyors közlés érdekében az állásfoglalásról is lemond, bízván abban, hogy a vitatható vélemények tárgyalására, bírálatára másuttal, más formában nyílik mód. Az első szám közmívelődési könyvtárosok számára legérdekesebb cikkei a könyvtári tájékoztató munkáról szólnak. Például „A kommunikáció korlátai a tájékoztatás számára feladott kérdésekben” című, mely azt taglalja, hogy miért homályos, bizonytalan, nehezen kipuhatható sokszor az olvasó kérdése, amit pontos megfogalmazás esetén könnyen meg lehetne válaszolni, és miért szánja magát olykor a kérdésfeltevésre is nehezen?

Igen figyelemre méltó „Az olvasó elkülönülési törekvéseinek ökológiája” c. írás is, mely azt vizsgálja — a könyvtárberendezés szempontjából —, hogy hová ül szívesen az olvasó és miért? Végül arra a meglepő eredményre jut, hogy bár az olvasók többsége jobban kedveli a külön asztalokat, mégis idegenkedik a magányos kutató szobáktól, mert az emberek jelenléte a szellemi munkára serkentőleg hat.

Az ismertetett tanulmányok végén bőséges témabibliográfiát találunk.

A SZOCIALISTA KÖNYV DIADALÚTJA

Ez év nyarán nemzetközi könyvkiállítás volt Moszkvában a „Szkolnyiki” park kiállítási pavilonjaiban. Tíz állam: Bulgária, Csehszlovákia, Jugoszlávia, Kuba, Lengyelország, Magyarország, Mongólia, az NDK, Románia és a Szovjetunió tette közszemlére itt legjobb könyvproduktumait.

Három hét alatt több mint háromszázezer ember ismerkedett meg itt a szocialista országok könyvkiadóinak és nyomdáinak teljesítményeivel. A kiállítás pavilonjaiban több mint 22 ezer könyvet tettek közszemlére. A szovjet részlegben 47 központi kiadó-vállalat, 132 köztársasági könyvkiadó állította ki termékeit, melyeknek bemutatását a politikai irodalommal kezdték.

Lenin a könyvben meglátta azt a társadalomépitő és emberformáló erőforrást, ami hű szövetségese volt és maradt a fejlődésért, boldogulásért küzdő embernek. Ezért megkülönböztetett figyelmet fordított a könyvkiadásra. Az egyik legelső kiállítási dokumentum az állami könyvkiadás létesítését elrendelő dekrétum, amelyet 1918. január 11-én fogadott el a Lenin vezette munkás-paraszt kormány, és amely a könyvkiadás szervezetének és fejlődésének képezte és képezi alapját.

A kiállításon külön rész mutatja be Vlagyimir Iljics Lenin összes műveit és egyes munkáit. Ott volt a vitrinekben az az ismerős, sötétkék borítású sorozat is, amelynek kötetszáma csillagászati nagyságrendet ért el: V. I. Lenin összes műveinek ötödik kiadása több mint 11 millió példányban látott napvilágot. A szovjethatalom éveiben Lenin munkái 95 nyelven, 331 millió példányban jelenek meg, Marx Károly és Engels Frigyes műveinek példányszáma majdnem 84 millió kötet.

A kiállítás ideje alatt rendezték az ötvenéves szovjet könyv és könyvkiadás ünnepségeit, amelyeknek alap gondolata a modern marxizmus klasszikusának életművéhez kapcsolódott.

„A nép kulturális színvonalát egy országban a kiadott könyvek számával mérhetjük hitelesen.” — E szavak Makszim Gorkijtől származnak, s bevezetik a szovjet kiállítás következő részét, „A Szovjetunió a világ legnagyobb kiadója” c. részt. Ez tájékoztat a szovjet könyvkiadás helyzetéről és fejlődésének távlatairól is.

Minden negyedik könyvet, amely a világon megjelenik, a Szovjetunióban adják ki. A nyomdák gépeit minden percben 2400 példány hagyja el, ami naponta 3,5 milliót, évi átlagban pedig 1,25 milliárdot jelent! A cári Oroszországban a kezdetektől 1917-ig összesen 400 000 mű látott napvilágot (könyv és füzet együtt), míg a szovjethatalom éveiben több mint két millió mű került az olvasók elé. Jelenleg a Szovjetunióban egyetlen olvasóra 6 kiadott könyv jut évente!

1966—1970 között a könyvkiadás termékei 25%-kal fognak megnövekedni és 1970-re már több mint félmilliárd példányban kerülnek könyvek forgalomba.

A Szovjetunió tudományos, műszaki és tankönyvirodalmi teljesítményét a kiállítás egyik önálló gyűjteménye hirdeti, melyben műszaki, mezőgazdasági szakkönyvek, tankönyvek és a szovjet enciklopédia kötetei találhatók.

A „Szovjetszkaja enciklopédia” kiadó 44 általános és ágazati enciklopédiát jelentetett meg 199 kötetben. Az enciklopédiák példányszáma 32 millió kötet. Szótár összesen 4732 jelent meg, 162 nyelven. Az elmúlt évben a főiskolai illetve egyetemi hallgatók részére több mint 20 millió különböző tankönyvet és szöveggyűjteményt készített a „Viszsaja Skola” (főiskolai) kiadó.

Külön helyet foglal el az „Idegen nyelvekből készült fordítások” irodalma. Külföldi szerzőktől a Szovjetunióban kilencszer több mű jelenik meg mint Angliában, négy és félszer több mint Japánban, négyszer annyi mint az Egyesült Államokban.

A művészeti kiadványok részlegében az általános esztétikai, a képzőművészeti, film- és színházelméleti, film- és színháztörténeti kiadványokat, az esztétika kiemelkedő képviselőinek monográfiáit, valamint a művészeti múzeumok orosz-szovjet és külföldi értékeit feltáró albumokat állították ki.

A „Hudozsesztvennaja literatura” (szépirodalmi kiadó) csupán az utóbbi öt évben mintegy kétezer művet adott ki több mint 300 milliós példányszámban.

A kiállítás szovjet részlegét a 15 szövetséges köztársaság könyvanyaga zárja. E vitrinek meggyőző módon szemléltetik azt, hogy hogyan valósultak meg az életben a lenini nemzetiségi politika eszméi, s ennek hatására milyen eredményeket értek el a szovjet szocialista köztársaságok a népgazdaságban és a könyvkiadásban. Jelenleg a Szovjetunióban 89 nyelven jelennek meg kiadványok. Közülük 43-nak az Októberi Forradalomig nem volt írásbeli kifejező eszköze. Olyan teljesítmény ez, amihez foghatót nem ismert a kultúra története.

Dr. Karsai Károly

AZ INDÍTÁS MŰVÉSZETE

Georges Perec: *A dolgok c. kisregénye kapcsán*

„Unalmasabban” — vélhetnők — aligha lehetne indítani regényt, mint egy lakás berendezési tárgyainak pusztá felsorolásával. Tetejébe ez a lakás, melynek Georges Perec leltárszerű leírását adja, nem is valóságos, hanem képzeletbeli, valakinek vagy valakiknek vágyában létezik csupán. De még ez sem derül ki mindjárt. Megálmodott voltára kizárólag személytelen feltételes módok utalnak. Ilyenek: „Az ember tekintete végigsiklana...”, meg hogy „Ez lenne a lakószoba...” és „A másik ajtó a dolgozószobába nyílna”. Hogy kicsodák ábrándoznak róla, erre még a második fejezetben is — mely valóságos, sokkal szűkösebb lakásukat írja le — csak halvány fény derül. Első ízben a regény (vagy miként írója meghatározza: „Történet a hatvanas évekből”) harmadik fejezete közül határozott — személyükre vonatkozó — adatokat róluk: „Jerôme huszonnégy éves volt, Sylvie huszonkettő. Mindketten pszicho-szociológusok.” Lényegesnek azonban csupán korukat fogadjuk el, azt hogy századunk hatvanas éveiben voltak (vagy vannak) fiatalok. Foglalkozásukat, melyről az író azt mondja, hogy nem ők választották, hanem „ezúttal is a történelem döntött helyettük” mindvégig esetlegesnek érezzük. Jellemzőnek a korra, de nem rájuk. Nagyon csekély és sosem a lényegét érintő módosítást kívánna a regény, ha hősei egyetemista korukban nem iszonyodnak annyira a szegényes kis licentiátustól, a tanári állástól valahol a vidéken, no meg az alacsony fizetéstől, hogy alighogy megismerkedtek egymással, máris félbeszakították voltaképpen meg sem kezdett tanulmányaikat. Nyugodtan elvégezhetnék volna, az általános kép akkor sem változna.

Térjünk azonban vissza az első fejezetre. Az indítás hallatlanul fontos. Egy regény sorsa az első oldalakon megpecsételődhet, sokszor meg is pecsételődik: unalmasnak találja és leteszi az olvasó. De nemcsak ekképp. Az embert az első benyomások az életben is, művészetben is rendkívül erősen befolyásolják. Ami unalmasan kezdődik, ritkán válik remekké.

Nézzük, hogyan kezdődnek a jó írások. Az *Anna Kareninát* így indítja Tolsztoj: „A boldog családok mind hasonlóak egymáshoz, minden boldogtalan család a maga módján az. — Az Oblonszkij-házban minden összekavarodott. Az asszony megtudta, hogy az urának viszonya van a ház hajdani francia nevelőnőjével s kijelentette, hogy nem tud tovább együttélni vele.” Lehet ezt a regényt itt letenni? Vagy — kivált az első, általánosító mondatra gondolva — lehet kétségünk, hogy remekművet tartunk kezünkben? A *Háború és béke* kezdő mondata szintén az események, meghozzá a hősök egyéni élete és egyúttal a világeseemények közepébe vág. Csak úgy felzeng tőle... mi is? Minden. — Proust nagy ciklusát így kezdi: „Sokáig korán fekvődtem le. Néha, alighogy elfújtam a gyertyát, oly gyorsan lecsukódott a szemem, hogy még azt sem mondhattam magamban: »No most elalszom.« De aztán, egy félóra múlva, felébresztett az a gondolat, hogy ideje lesz álomra térni...” Különös gyerek különös gondolata; mi magunk is ilyen különös gyerekek voltunk (minden gyermek különös, csak később szűrkül szokvány-felnőtté), ilyen különös és félelmetes félálomvilággal ismerünk azonnal régi-magunkra, s a regény máris megfogott, hisz legjobban mindenkit önmaga érdekel. — „A halász már öreg volt, kis csónakján egyedül halászott a tengeren, a Golf-áram mentén, s immár nyolcvannégy napja, hogy nem fogott semmit” — Hemingway kezdi így legjobb írását. Ez az indítás is felkelti érdeklődésünket, hangulatával elsősorban: 'a halász már öreg volt' és 'egyedül halászott' — az öregség is, a magányosság szintúgy bizonyos szánalmat ébreszt, s a szánalom már kapcsolatot. A mondat pontosságra törekvése is megfog: az öreg ember a *Golf-áram mentén* halászott, s *nyolcvannégy* napja nem fogott semmit; nem hetek vagy hónapok óta, nem is száz napja — bár ahhoz, hogy valaki semmit se fogjon, ezek is elég hosszú idők volnának. Az öreg azonban pontosan *nyolcvannégy* napja evez ki a tengerre hiába; e nem kerek számnak súlya van, mert azt sugallja, hogy a halász számolta sikertelensége napjait, és azért is, mert kényszerít rá, hogy elképzeljük: milyen az, ha valakit nyolcvannégszer egymás után ér kudarc. A pontos szám ugyanis képzeletünkben a balsikereket is, melyeket nem részletez az író, határozottakká, élesen körvonalazottakká varázsolja.

Nyert ügy az effajta indítás, a szükséges feszültségre tölti fel a művet, az olvasóban pedig izgatott várakozást gerjeszt.

De egy ilyen, mint *A dolgoké*? Egy ismeretlen valaki által elképzelt lakás le-tára? Hogyan indukálhatna bennünk izgatott várakozást, feloldódni vágyó feszültséget? A furcsa az, hogy mégis. Legalábbis szorongást. Szorongását pedig épp annyira szeretné feloldani az ember, mint feszültségét. Elettanilag, műszerekkel a két lelki-állapot között aligha lehetne különbséget tenni. Sztréssz ez is, az is.

Georges Perec indító mondata — hasonlóan nagy elődeiéhez — szintén bravúros, csak másképp, rejtettebben, talán a filmtől tanult eszközökkel. Így hangzik: „*Az ember tekintete először végigsiklana a hosszú, keskeny, magas folyosó szürke velűrszőnyegén.*” Már maga a feltételes mód nyugtalanító, mert bizonytalanná tesz, kibil-lent egyensúlyi helyzetünkből: miért siklana? Miért nem siklik? Nem valóságos ez a folyosó? Kísértet csupán? (Néhány oldallal később rájövünk, hogy nem kísértet, hanem képzeletbeli. Újabb oldalak után pedig, mikor már jól benne vagyunk a regényben, arra döbbenünk rá, hogy bizony kísértő kísértet volt a keskeny folyosó.) Más is van itt, nemcsak az elbizonytalanító feltételes mód. Maga a végigsiklani ige. (Lehet, hogy csupán a fordító letalálata?) Az értelme és amihez — akarva akaratlanul — kapcsolódik, amit felidéz bennünk. A kígyó siklik ugyanis. Aztán — s nem utolsósorban — a folyosó dimenziói: hosszú, keskeny, magas. A *Tavalý Marienbad-ban* című filmben vezetett végig a kamera percek hosszúat ilyen hosszú, keskeny, magas folyosón; üresen, persze. Fellini szintén ilyen hosszú, keskeny, magas folyosó-szerű cellába juttatta élete legszorongatottabb pillanatában gyermekhősét. S mi át-éltük, mit érzett. — Még szürke velűrszőnyeg is akad a mondatban. Egyszínű, egy-hangú szürke és nyilván puha süppedős, az ember léptei szinte elolvadnak benne. Minden hangot elnyel, tökéletes csendet teremt. S van-e félelmetesebb a csendnél?! Az önkéntes kísérleti alanyok, kiket inger nélküli kamrába zártak, tudjuk, nemcsak a valósággal való kapcsolatukat, de önmagukat is elvesztették: emlékeiket, szemé-lyiségüket, mindent.

Következnek a folyosó berendezési tárgyai, csupa szép darab: „*A falak mentén világos fából készült, beépített szekrények, rézvasalásuk csillog. Három metszet: az egyik Thunderbirtót, az epsomi győztest ábrázolja, a másik egy hajót, a Ville-de-Montereau-t, hajnali fényben, a harmadik Stephenson gőzmozdonyát; azután bőrkárpit borítja a falat, nagy, fekete, erezett fakarikák állnak ki belőle; a faliszekrények egyetlen mozdulattal eltolhatók. A velűrszőnyeg csaknem sárga parkettban folytatódik, a három pasztellszínű szőnyeg csak részben fedi el a padlót.*” Az író mintha megelégedett volna a nyitó-mondat nyomaszto szürkeségéről: csupa derús szín: világos fából készült beépített szekrények, csillogó rézzel, hajnali fényben ragyogó hajó képe, sárga parkett, pasztell-színű szőnyegek...

Valami azonban nem egyezik: nemcsak világos színű fa és rézveretes szekré-nyekről esik szó, hanem bőrkárpittal borítottól, melyből nagy, fekete fakarikák áll-nak ki, szintűgy. Ilyen is, olyan is van ezen a folyosón? Hát persze, hiszen képzelet-beli, vágy szülte helyiség. Annak, aki megálmodta, ez is, az is megtetszett valahol, az egyik talán egy modern, fényűző lakásban, a másik esetleg valamely Loire menti középkori kastélyban. A nyitó-mondat kiváltotta szorongásunkat — a derús színek ellenére — a berendezésnek ez az álomszerű hibriditása — ha nem is tudatosan ben-nünk — nem engedi oldódni. Más se. A néhány modern berendezési tárgy mellett csupa műltra emlékeztetőt kapunk. A szekrény világos fa ugyan, de rézvasalás csil-log rajta. A réz kiveszőben levő anyag (sajnos), a vasalás, mint megmunkálási mód, szintűgy, hiszen kézműipari eljárás. A metszetek sem a fényképezés korának jel-lemző termékei. S amit ábrázolnak? A löverseny túlélte eredeti célját, a társadalom, mely létre hozta, a múlté. A Ville-de-Montereau-t nem vagyok képes másnak el-képzelné, mint ősi gőzhajónak; hosszú kéményével, idétlen lapátkerekeivel szomo-rúbban ódon bármely evezős gályánál, miként Stephenson gőzmozdonya is siralma-sabban neveltséges, mint egy hajdani postakocsi. A bőrkárpit valószínű eredetéről már szóltam.

A következő bekezdés indítása feltételes módjával és az elképzelt helyiség for-májával egyaránt az elsőt visszhangozza, csupán szentvelenebbül, tárgyilagossában: „*Ez lenne a lakószoba: hét méter hosszú, mintegy három méter széles.*” Nem túl hosszú és túlságosan keskeny? — merül fel bennünk a gondolat. — Miért ilyen folyosószerű? Nehogy tágasságával felszabadítson? Bizonyára. De bármily paradoxul hangzik: azért is, hogy otthonosság érzetet keltsen. Hogyan? Szűkösségével? Mikor — néhány oldallal később világosan kiderül — éppen két olyan fiatal álmairól van szó, akiket egyetlen szenvedély fűt, a gazdag, fényűző élet utáni vágy? mégis így van. Az ember számára igazán otthonos, a védettség és a gondtalan állandóság érzetét keltő csak az lehet, amit megszokott. Amihez saját egyéni életében, történelme, sőt fájának biológiai kialakulása során lelkileg-tesztileg hozzáidomult. Nem hiszem, hogy akadna ember, aki a római Szent Péter bazilikában óhajtana lakni, vagy a milánói dómban. Viszont a túlszűfolt odulakásból mindenki szabadulni szeretne, de úgy, hogy

otthonosság érzete a kényelmes nagyban is megőrződjék. Georges Perec sajátos regénytechnikájával ezt a lelki sajátságunkat így ábrázolja, hogy hősei vágyalom nappalijának dimenzióit csupán két irányban növeli meg: hosszában és magasában, szélében viszont meghagyja szűkösnek, tudattalan emlékezésül és akaratlan emlékezettől első közös lakásukra, honnan már kiszabadultak. Jelenleg ugyanis „*Pici, bájos, alacsony mennyezetű* (itt még a mennyezet is alacsony) *lakásban laktak; ablakaik kertre nyíltak. Amikor eszükbe jutott hajdani cselédszobájuk — a sötét, keskeny, túlfűtött, fojtó levegőjű folyosó —, kezdetben szinte mámorban éltek...*”

A nappali szoba méreteinek megadása után berendezésük leltárba vétele következik; nem idézem, csupán néhány figyelmünkre méltó darabot írok ki: fáradtfelete bőrkerevet, középkori hajózási térkép, három nagyfejű rézszöggel a falra erősített selyem imaszőnyeg, bőrkárpit, csecsebecsék: achátok, kőtojások, burnótos szelencék, jade hamutartó, gyöngyházkagyló, ezüst zsebóra, metszett üvegpopohár, gúla alakú kristály, miniatűr festmény ovális keretben, egy metszet: A nagy lovasünnepség, ovális tükör mahagoni keretben, „*A szobában minden barna, okker, rótszínű és aranysárga: kissé avitt színek...*” Őszi színeknek, az elmúlás színeinek is mondhatnók. Mint ahogy a felsorolt tárgyak szintén a múltéi: anyagukban, kivitelükben, hangulatukban. „*Esti szoba*” — mondja róla az író — „...*télen, amikor összehúzzák a függönyöket, és csak néhány kis fényforrás világít — a könyvespoc sarkából, a lemezgyűjteményből, a két heverő közti alacsony asztalról meg a tükörből visszaverődő homályos sugár —, s a nagy árnyékszögökben csillog minden, a fényezett fa, a súlyos, gazdag selyem, a metszett kristályüveg, a rugalmas bőr — igen, ilyenkor ez a szoba a béke kikötője, a boldogság réve.*”

A béke kikötője... a boldogság réve? Valóban? Ez volna hát a 'boldog sziget', a védelmet nyújtó meleg fészék, lágy anyaöl, ahol „*könnyű és egyszerű lenne az élet*”, s ahol akár az egészet „*eltölthetnék, harmonikusan...*”? Sylvie és Jérôme így érzik...

Hogyan hogy bennünk, olvasókban e pompás otthon leírása mégis feszültséget kelt és zavart és kínos érzéseket? Talán mert magunk is valami effajta boldogságra vágyunk? Szép, nemes, patinás tárgyak nyújtotta boldogságra?

Igen és nem.

Ha nem élne bennünk vágy a szép s az életet kényelmes-kellemessé tevő tárgyak után, hidegen hagyna Georges Perec rafináltan összeválogatott gyűjteménye. Nem rezonálnánk reá. De ha nem csupán felszínesen tekintve válogatása csábító és vonzó, akkor elandalítana mint a *Meseautó*-szerű filmek. Kínos feszengést nem gerjesztene bennünk.

A torzításig egyszerűsítve azt mondhatnók, azért borzongunk bele ebbe a regény-indító leltárba, mert tudattalanul bár, de a lelkünk mélyén mégis rádöbbenünk: Mire is vágyunk?! *Halott tárgyakra*. Nem emberi kapcsolatokra, nem alkotásra, tevékenységre, élményre, kalandra, veszélyre. Hanem helyükbe tolakodott tárgyakra. Nem a tengerre, hanem *középkori hajózási térképre* és *gyöngyházkagylóra*, nem vad mezőkön való száguldásra, hanem az *epsomi győztest* és *A nagy lovasünnepséget ábrázoló metszetre*, nem a vad elejtésére, hanem *bőrkárpitra, fáradtfelete bőrkerevetre* és *sarunyelű fésűkre*. Nem zongorára, melyet magunknak kell megszólaltatnunk, de még csak nem is hangversenyekre, valódi zenére és összeforrásra másokkal az élvezetben, hanem *lemezjátszóra* és *lemezgyűjteményre*, halott, megmáshíthatatlanná merevedett zenére, magányos hallgatásra. Mégcsak nem is a küzdelmes múltba vágyódunk vissza, csupán *régi íróasztal lámpára, miniatűr festményre, archaizáló illusztrációkra, megsárgult kartonra* és *avitt színekre*. Nem kardforgatásos nemességet szeretnénk, csak *cimerdíszes konyhacsempét*, nem a vallás mennyországit és poklát kívánjuk, hanem *selyem imaszőnyeget. Keserűség, harag és irigység nélküli életet*.

A nyitó-mondat elemzésekor rámutattunk már Georges Perec technikájára. Röviden hívó-szó módszernek nevezhetnők. A lélektani gyakorlatban sűrűn alkalmazzák. A kísérletező egy látszólag közömbös szót mond, s a kísérleti személynek válaszolnia kell rá, azzal a szóval vagy azokkal, melyeket felidéz benne. Sosem véletlen, kicsoda mire mivel rezonál. Módosított formában a film, a legkiválóbb rendezők kezén, szintén alkalmazza ezt a módszert, tárgyakkal, elrendezésükkel, mozgásirányokkal sugalmaz valamit és vált ki a nézőből érzést, gondolatot.

Georges Perec végig az egész kisregényben, de különösen itt, ebben a remek nyitányban, melyben a maga eszközeivel minden későbbi témát megcsendít, mestersen összeválogatott szavakkal teszi ezt. Láttuk milyenekkel: egyrészt a visszahozhatatlan, változhatatlan tárgyakba fagyott múltra utalókkal — melyek egyúttal a ma valósága elől való menekülést is sugalmazzák —, másrészt puhaság, lágyág, ellenállás nélküiség, a csönd és a magaelengedett enerváltság képzetét keltőkkel, nem tevérsre, hanem elnyúlásra csábítókkal: *velur- és selyemszőnyeg, bársony takaró, párnázott lóca, pasztell színek, rugalmas bőr, félhomály stb.*

Félelmetes.

Már magában az is félelmetes, hogy kizárólag tárgyakat sorol.

Emlékezzünk vissza az *Előzés* című film indítására: egy teljesen kihalt nagyváros, csukott ablakok, lehűzött redőnyök, zárt üzletek, üres utca. Borzongató volt: ember alkotta tárgyak ember nélkül! Ugyanezzel a fogással élt — a nálunk nem játszott — *Az utolsó part* c. amerikai film rendezője, amikor a tökéletesen ép és tökéletesen kihalt San Francisco látképével érzékeltette az atomháború utáni állapotot. Félelmetesebb benyomást keltett, mint Varsó valódi romjai, éppen mert ez romos volt, s tudtuk, hogy mi történt. Egy város épsége és halott volta azonban ésszerűtlen ellenmondás, ezért hat kísértetiesen.

Perec regényében az ügyesen kiválasztott és ravaszul csoportosított hívószavak és a bennünk reájuk felelő alig-alig tudatosult képzetek nem vágnak egybe. Miként egy város épsége és kihaltsága nem illik össze. Mi több: a hívószavak és benső válszaink nemegyszer ellentett előjelűek. Mindennek hatását fokozza a módszer rejtettsége, az hogy nem tudjuk, mi nyugtalanít valójában. Mi vár bennünk feloldódásra. Izgalmunk ettől kísérteties.

Feszültségünk csillapítását — mi sem magától értetődőbb — izgalmunk forrásától várjuk. Csak úgy isszuk az író szavait. Nem tartozik már ide — hisz az indítás művészetéről beszélünk —, de elárulom: hiába. Perec regénye végül sem old fel és meg semmit. Ez nem az ő dolga. (George Perec: *A dolgok*. Történet a hatvanas évekből. Ford. Réz Pál. Európa, 116 l. 6,50 Ft. Modern Könyvtár.)

Zolnay Vilmos

Szovjet írók a könyvtárossról

A könyvtárosok! Ők azok, akik az emberiség szellemi kultúrájának kút-főjénél állnak, ők a mi szellemi testvéreink, akik velünk, írókkal együtt a nagy ügyért dolgoznak: segítenek a pártnak felvezetni a népet a kommunizmus csúcsaira.

V. Szoszjura

A könyvtáros a mi hazánkban nem adminisztrátor, nem hivatalnok, aki azt nézi, hogy minden könyv a polcon van-e; a könyvtáros részt vesz az ember formálásában, munkája rokon a pedagógus és az író munkájával. Sok, nagyon sok függ a könyvtárostól, s minden író reménykedve, kicsit talán féltékenyen, de nagy szeretettel tekint rá.

I. Ehrenburg

Bár külsőre a könyvtárosi foglalkozás szerénynek látszik, a könyvtárosok többsége a könyv igazi lovagja — hittal és igazul szolgálja azt — egész életén át.

J. Jakovlev

A könyvtárosok munkája, lényegét tekintve, előttem mindig rendkívül felelősségteljes, jelentős, és nemes munka volt, amely nemcsak tudást, de szívet is követel.

L. Kasszil

Az egyszerű falusi könyvtárostól a megyei vagy a fővárosi könyvtárak sokoldalúan képzett munkatársáig szerte végtelen hazánkban ezeknek a fáradhatatlan munkásoknak tíz- és tizezrei állnak a nagy ügy: a művelődés, a szocialista kultúra terjesztésének szolgálatában. Meghajlok előttük, mint önfeláldozó harcosok előtt, s köszönetet mondok nekik azért a sok jótéteményért, amellyel hosszú életemen keresztül elhalmaztak. A könyvtárosok az én harcostársaim és legjobb barátaim.

F. Gladkov

Ahhoz, hogy valaki a könyvtárügy kiváló művelőjévé váljon, nem elég a könyvet szeretni, a könyvet ismerni, hanem ismernie és szeretnie kell azokat is, akikhez a kezén keresztül eljut a könyv. Könyvvel foglalkozni annyi, mint emberekkel foglalkozni, s van-e ennél szenvedélyesebb, csábítóbb és nehezebb munka? Előfordul ebben a munkában a pályaválasztási tanácsadástól kezdve a szellemi érdeklődés irányításán keresztül az akarati nevelésig minden. Nehéz felbecsülni ennek a hatalmas fegyvernek a jelentőségét, ha szerető és ügyes kezek nyúlhatnak hozzá.

V. Kaverin

Válogatta és fordította: Antal Miklós

ADY UTÓKORA

Születésének 90. évfordulójára

Ady Endre költői életműve 1906-tól, *Új versek* című kötetének megjelenésétől pergő viták kereszttüzebe került. Maga *Tisza István* is, aki pedig többnyire nem avatkozott bele kulturális kérdésekbe, tollat ragadott, s a nyomdafestéket éppen csak eltűrő kifejezésekkel adott hangot felháborodásának. Azt állította, hogy Ady és általában a *Nyugat* íróinak-költőinek „értelmetlen bombasztja... a lelki anarchiának, az ész és szív ürességének kócos takarója”, s hogy az az irodalom, amit művelnek, nem egyéb, mint „a pöffeszkedő parvenü üres feltűnéshajhászása, amely joggal számít a félművelt tömeg izléstelenségére”. Az Ady és köre elleni támadásokat *Rákosi Jenő*, a hivatalos irodalmi közélet hirhedt hatalmassága vezette. A *Budapesti Hírlap* főszerkesztő-tulajdonosa, a főrendiház tagja azt írta a *Nyugat*-nemzedék tagjairól, hogy mindegyikük „többé-kevésbé őrült”, s hogy „mind lenézi hazáját s fáját”. A fő érvek a költő ellen az érthetlenség, az erkölcsatlenség és a hazafiatlenség vádpontjai voltak.

Ady nemcsak költő, hanem kivételes tehetségű publicista is volt, s eszméi, gondolatai, szokatlannak ható költői formanyelve védelmében maga is sokszor megszólalt, hogy a mocskolódo támadásokat méltóképpen visszaverje. De nem is volt egyedül: odaadó hívei, lelkes védői támadtak, szenvedélyes, jó tollú kritikusok — *Ignotus Hugó*, *Fenyő Miksa*, *Schöpflin Aladár* —, akik szívesen magyarázták és népszerűsítették Ady „titkait”.

A költő „szűz borzongások, pompás szavak, új, nagy látások királyfiának” nevezte magát egyik versében. A költői újszerűség azonban önmagában nem magyarázhatja meg a költészet körül dúló viharokat. A valódi ok, hogy Ady nemcsak költői újító volt, hanem egyben társadalmi forradalmár is. Efelől nem is hagyott kétséget. Még a *Nyugat* megindulása előtt kinyilatkoztatta: „Hiszem és vallom, hogy a forradalmi megújulás kikerülhetetlen Magyarországon. Itt van már a csodálatos, áldott vihar az ő hírnökeivel, szent sirályaival. Társadalomban, politikában még csak a nyugtalanság sikoltoz. De irodalomban, művészetben, tudományban már itt van a villámütés bizonyosság.”

A konzervatív Magyarország képviselői a maguk szemszögéből tekintve joggal tarthatják tehát Adyt „veszedelmes” embernek. Ezért mindenekelőtt elszigetelésére törekedtek. Az ún. „duk-duk affér”-ban saját fegyvertársai, a *Holnap*-antológia munkatársai ellen hangolták időlegesen. A végül is kudarcot vallott kísérlet után megpróbálták elhallgattatni: alábecsülték jelentőségét, kétségbe vonták költői mivoltát, s igaztalan vádak özönét zúdították rá. Ady életművének azonban nem ártott

a körülötte zajló polémia: lassanként senki sem merte elvitatni, hogy a költő a századforduló utáni két évtized legrobotosabb egyénisége volt, akinek mindenképpen nagy nemzeti klasszikusaink között a helye. Ady halála után tehát új mederbe térült a vita. Nem elsősorban a költő nagyságáról folyt többé, hanem életműve értelmezéséről. Arról, hogy kié Ady? Azoké-e, akik az új rend eljövételét hirdették vagy azoké, akik életében ellenségei voltak? Megpróbálták félremagyarázni a költő tragikus jóslatait, kísérletet tettek arra, hogy — *József Attila* kifejezésével élve — „lány-duzzogássá” szelidítsék „haragvóisait”. A különféle vélemények jóhiszeműségét számos esetben nem lehet kétségbevonni, objektíve azonban elvitathatatlan, hogy sokat ártottak a valóságghú Ady-képnek.

A húszas évek fordulóján a kor leghíresebb hazai ideológusa, *Szekfű Gyula* is külön fejezetet szentelt az Ady-problémának *Három nemzedék* című könyvében. Szekfű nem volt egyértelműen az ellenforradalmi korszak apológéjtája, s később maga vallotta be, hogy úttévesztés volt, amit tett annak eszmei megalapozása érdekében. Ekkori konzervatív történelemszemléletével azonban úgy értékelte az 1918–19-es forradalmat, mint a liberális politika káros következményét, s a közgondolkodást Szechenyi ún. „reform-konzervativizmusához” akarta visszavezetni. Könyve utolsó fejezete, a *Két magyar sors a hanyatló korban* a két nagy ellenséget, Adyt és Tiszát állítja különös párhuzamba, s mindkettejük tragédiájának látja, hogy — úgymond — a tizes évek két kiemelkedő egyénisége nem találta meg a közös nyelvet, mivel Ady átcsábult az idegen eredetű polgárság érdekeit kifejező polgári radikalizmus táborába. Ezt írja: „A hanyatló kor sötét erői, belső ellentmondásai így paralizálták, sőt tették pillanatnyilag magyarságunkra is veszedelmessé Ady Endrénem az akaratot vagy erkölcsöt — ezek belőle, a dekadencia kendőzetlen arcú gyermekéből, sajnosan hiányoztak — de a leghatalmasabb, legtisztább faji ösztönt, mely közöttünk, az utóbbi nemzedékben kinyilatkoztatá magát.” Szekfű megállapítása már akkor nagy felháborodást keltett, *Móricz Zsigmond* maró gúnnyal válaszolt rá a Nyugat egyik 1921-es számában: „Hát hogy kell ezt, mán mint konklúziót? érteni?... Hát Ady Endre olyan Krisztus, hogy a magyarság csak századok múlva fog hozzá érni? De egyelőre olyan moral insanity, hogy rukki?... Vagy úgy értsem: hogy két nektek Ady Endre!... csak ne azt fújná, amit süvölt.”

Szekfű Gyula tehát elismeri Ady költői nagyságát, tehetségét, lényegében azonban azoknak az érveit visszahangozza, akik Adyban ellenséget láttak: dekadenciával, erkölcsi és akaratbeli gyöngeséggel vádolja, s működését károsnak tartja. *Makkai Sándor Magyar fa sorsa* című könyvében oltalmába veszi a költőt az erkölcstelenség vádját illetően. Erdeme, hogy igyekszik megvédeni Adyt a szélsőséges konzervativ-nacionalista állásponttal szemben. Ő vallásos költőt lát Adyban, aki a nemzeti tragédia előérzetében Istenhez menekült, s korán elvirágzott életével a magyarság sorsát jelképezte. Adyból tehát bús, tragikus, fatalista költő lett, semmiképp sem hasonló valóságos forradalmár alkatához.

Számos vonásában Makkai felfogásával rokonítható a népiesek Ady-képe is. *Féja Géza Nagy vállalkozások kora* című könyvében — amelyben a magyar irodalom történetét rajzolja a kiegyezéstől a negyvenes évek elejéig — ugyancsak vallásos költőnek tartja Adyt. Nem kálvinizmusa okából, mint Makkai, hanem mert „magyar vallást” teremtett. Úgy véli, hogy Ady legnagyobb érdeme, miszerint „politikai és társadalmi harcokon túl a magyarság eredeti szellemének megfogalmazása felé” tört, s rátapintott „a magyar mítosz és metafizika” legfontosabb elemeire.

Az ellenforradalom győzelme után módosul a nyugatosok Ady-képe is. Babits arra törekszik, hogy a Nyugatot érezhetően megkülönböztesse, elkülönítse korábbi vonalvezetésétől, amely ellen a rendszer képviselői sűrűn hangoztatták a „bomlasztás”, a forradalmak előkészítésének vádját. A korábbi zászló, a forradalmi Ady tehát kényelmetlen Babits számára az adott helyzetben. Így megnyilatkozásaikban mind ő, mind általában a Nyugat köréhez tartozók elsősorban a költőről beszélnek, s óvakodnak a politikusról is szólni. *Schöpplin Aladár Ady* című könyve például a maga nemében nem csekély jelentőségű. A költő életéről szőtt pletykák, téves értelmezések hírajából az elsők között kísérli meg a kijutást egy objektívebb, tényszerűbb álláspont irányában. Elsősorban a versekből indul ki, s Ady költészetébe máig az egyik legsokoldalúbb bevezetést adja. Ady politikai állásfoglalásairól azonban viszonylag hiányosan emlékezik meg, politikai verseit nemegyszer tévesen értelmezi. Végletesebb *Kosztolányi Dezső* állásfoglalása, az 1929-es, ún. „Toll-vitában”. Az *írástudatlanok árulása, Különvélemény Ady Endréről* című írásában a híresebb vetélytársnak szóló szakmai féltékenységgel — talán utolsóként — kétségbe vonja, hogy Ady írásai a „nagy költészet” részét képeznék. Hermetikus esztétikai elvei szerint Ady politikálása, közéleti ihletésű versei árulást jelentettek az igazi művészet ellen. Kosztolányi felfogása — mint *Varga József* írja 1966-ban napvilágot látott Ady-monográ-

fiájában — „védhetetlen: egyéni megbántottságát egy olyan történelmi pillanatban vetítette rá az Ady-műre, amikor a legnagyobb szükség volt e nagy progresszív érték minden sorára”.

Sajátos kettősséggel folytatja a kortársi nyugatos kritika álláspontját *Szerb Antal*. 1934-ben írt *Magyar Irodalomtörténet* című munkájának Ady-portréjában értő és szuggesztív képet rajzol a költőről. Felfogja és értékeli az Ady vallotta társadalmi küldetést is: „Ady támadása a magyarság ellen ugyanolyan gyökerű, mint Krúdyé, Széchenyié, Kölcseyé. Támadta a jelen magyarját a jövődö magyarja kedvéért. Nemcsak támadta, gyűlölte sokszor, idegesen érzékeny természetének hirtelen fellobbanó gyűlöletével. De ez a gyűlölet csak a szerelem másik arca volt. Azért gyűlölte a magyart, mert nagyon is szerette azt a magyart, amilyennek lennie kellett volna és nem volt... Gyűlöletével és támadásaival fel akarta rázni a magyarságot, lendületet akart adni belé, hogy tanulja el végre Párizstól a gyorsabb élettempót, hogy emberibb és teljesebb életet éljen.” Ugyanakkor Szerb Antal úgy találja, hogy Adyban a szocializmus „pózzá merevedett”. Abban nem kételkedik, hogy „Ady társadalomszemlélete gyökerében őszinte volt”, mégis úgy véli, hogy a költőnek a „legszíntelenebb, leginkább vezércikkyszerű, Muszáj-Herkules versei” éppen a szocializmust igenlő, május elsejekre a Népszavának küldött költeményei.

A fent elmondottakban nem követtünk szigorú kronológiai sorrendet. Inkább az Ady-értelmezések főbb típusait szerettük volna felsorakoztatni (kb. a harmincas évek közepéig, s noha Féja Géza idézett műve a negyvenes évek elejéről való, ilyen értelemben ide illeszkedik). Nem beszéltünk számos egyidejű kísérletről sem, csak a legfigyelemre méltóbb vállalkozásokról. Nem volt szó *Ady Lajos*ról, a költő öccséről, ezért itt említjük meg *Ady Endre* című könyvét, amelyet a húszas évek elején írt. Szempontjai elfogultak, szemlélete homlokegyenesen ellentétben áll bátyja merész forradalmiságával. A könyv azonban a családi összetartozás révén nem egy értékes adatot tartalmaz a további rész kutatások számára. Szólnunk kell *Révész Béláról* is, akinek számos Ady-könyve életszerűen vetíti elénk a költő emberi alakját. Ma már nehezen olvashatóak túlfűtött expresszionista stílusuk miatt. Sok bennük az *elfogultság*, s vitathatóan túlzott szerepet tulajdonít Lédának az Ady-életmű létrejöttében. A maguk korában azonban jó ügyet képviseltek: a sorokból kiérződik Ady progresszivitása. Ugyancsak elsősorban az Ady—Léda viszonyt, s Ady szerelmi életét érintik *Dénes Zsófia* könyvei. Van bennük bizonyos pletyka-zamat, s ugyan csak nem mentesek bizonyos elfogultságtól. Erényük olvasmányosságukban s felhasználható adataikban áll.

A harmincas években az objektív, a költőhöz méltó kép kialakítása mindinkább napirendre kerül. Ebbe a folyamatba számít bele *Horváth János* tevékenysége, aki — noha korántsem osztja Ady forradalmas elveit — a becsületes tudós alaposágával és hozzáértésével az elsők között fejt meg szimbolizmusának lényegét. Különösen kiemelkedő azonban Ady „poéta-adminisztrátorának”, *Földessy Gyulának* a munkássága. Schöpflinnél is inkább neki köszönhetjük a korszerű Ady-szemlélet szempontjainak elsődleges kimunkálását. Földessy Adyban a nagy nemzeti költőt, a magyarság reprezentánsát látja. Ebből a tényből kiindulva azonban nem Makkai tragikus magyarság-elméletéhez jut el, hanem azt is felismeri, hogy Ady „az elnyomottak forradalmának költője volt”. Megvédi Adyt a dekadencia vádjával szemben, s erőteljesen hangsúlyozza vitalizmusát, életszeretetét. Nem ad igazat azoknak, akik Adyt pusztán formai újítónak tekintik. Könyveiben újabb és újabb összegezésre vállalkozik. *Ady minden titkai* című alapvető munkájában — amely már a felszabadulás után készül el — tudományos értelmezést ad a versek elemzésén keresztül Ady egész költészetéről, s hiteles képet nyújt arról is, milyen hatással volt az 1905-ös orosz forradalom Ady publicisztikájának kivirágzására. Munkásságának bizonyos negatívuma, hogy a költő messianizmusára túl nagy súlyt fektet, szinte prófétát lát Adyban.

A hiteles Ady-kép kialakításában nagy szerepe van *Hatvany Lajos*nak is. Emigrációban élvén, beszélhet olyasmiről is, amiről itthon az ellenforradalmi korszakban hallgatni kell. Hatvany, aki barátja és „mecénása” volt Adynak, 1919-ig nem követte végig a költő merész gondolatrendszerét. A proletárforradalom bukása után eszmél rá, miben állt Ady társadalmi hitvallásának lényege: ekkorra érti meg mint forradalmárt s mint a dunai népek összefogásának hirdetőjét. Hatvany a kritikai impresszionizmus híve, aki a költemények interpretálásánál a beleérzésnek tulajdonítja a legnagyobb figyelmet, ez a módszer azonban sok vonatkozásban játszhat képzelet-felszabadító szerepet. Hatvany Ady-művek sokaságáról ad értő és szuggesztív elemzéseket, s különös érdeme, ahogy az ismétlődő, tovább-bomló, fejlődő motívumokat figyeli Ady költészetében. Nála is kísért azonban a nyugatos lírikusok szempontja: 1910 után kibontakozó, direktebb politikai líráját hanyatlásnak látja — *A halottak élen* kötet kivételével. Hatvany nagy érdeme mindazonáltal a forradalmi Ady fel-

fedezése. Ady forradalmiságát így magyarázza: „Vannak lélekcserélő napok, mikor a megtört osztályöntudat réseiből szökken ki a művészet csodavirága.” Ez a magyarázat már téves, s az első, máig érvényes realitású Ady-portré szerzője, *Bölni György* perbe is száll vele.

Bölni György *Az igazi Ady* című munkáját ugyancsak emigrációban írja. A könyv 1934-ben, Párizsban jelenik meg. A szerző szintén a személyes barátság emlékeiből merít, főként a költő párizsi éveit festi szuggesztíven és hitelesen. Részletesen szól a Léda-szerelem problémáiról, Ady tragikus betegségéről, a magánéleti mozzanatok tárgyalása során azonban sohasem téved bántó és kicsinyes intimitásokba, pusztán azt szolgálja mindezzel, hogy a költő emberi arcát megérthessük, érzékeljük. A könyv elsődleges célja az, hogy az ellenforradalmi korszak itthoni hamisításai ellenében felmutassa a költő igazi arcát, közel hozza az olvasókhoz az „igazi Adyt”: a forradalmárt. Így ír erről: „Ady nemcsak a forradalom előtti Magyarországon nagy költője, de Ady a zseni, a döntő alakja az egész kornak, melynek eseményeit és vezetőszemélyeit érdek és divat lett meghamisítani”. Bölni — mint fentebb jeleztük már — Hatvány felfogását is vitatja, mely szerint a költő úr, dzsentri, az uralkodó osztály reprezentánsa lett volna, aki *osztálya ellen* fordult. Bölni szerint „Hatvanynak igaza van e konklúziós igazságban, de téved Ady forradalmi beállítottságában, amikor Adyt minduntalan mint a hatalmon levő feudális nemesi osztály képviselőjét mutogatja és így ítéli meg Ady egész lényét, versei forradalmi kisugárzását, Ady viselkedését és tetteit. Ady családja soha sem volt a hatalomban sűtkérező dzsentri és Ady nem a hatalmat gyakorló magyar úri osztály képviselője. Ellenkezőleg: *Ady a hatalmat áhítózó kismemizett kurtanemes*... amit Adyban nem ismerői folyvást tapasztalnak, a kicsorduló paraszti dölyf zsenis keveréke.” Bölni megvetően szól Ady Lajos alakjáról, aki „saját érdekéért már a háború utolsó hónapjaiban szállítani iparkodott Ady Endrét a radikális jobboldalnak, melynek a halott Ady Endrét a forradalmak után fontonként ki is mérte”. Vitatkozik Makkai Sándor könyvével, mert „összetéveszti a formát a lényeggel csak azért, hogy Adyt megtarthassa nemzeti költőként az uralkodó osztályok számára”. Mert igaz ugyan, hogy „Ady egy tragikus nemzedék vérszikoltása volt, de ez a *forma*. A lényeg, a tartalom az, amiért Ady sikoltozott. Ez pedig a magyar népi elnyomatás volt.” Bölni felveszi a küzdelmet a Toll-vita résztvevőivel, Kosztolányival, Zilahy Lajossal, Márai Sándorral, sőt az óvatosan nyilatkozó Kassák Lajost is megrója. Könyvének alapállását ezekben a megállapításaiban sommázhathatjuk: „Le kell már számolni azzal, mintha Ady azt hirdette volna, hogy ez a komp-országos magyar sors, a magyar bánat, a magyar átok, azért volna, mintha valami különös magyar vézget, külön magyar rendeltetés ülne a magyarság nyakán. Ady, akármennyire elhomályosítják is ezeket a verseket, a magyar tragikumot abban látta, hogy a grófokkal, papokkal, urakkal, vagyis az egész feudális és klerikális uralommal szemben az elszogaisodott, eltespedt és vezetőiben elbúsult magyarság nem tudja kivívni uraival szemben a felszabadulást.”

A harmincas-negyvenes évek fordulóján megszületett Ady marxista értékelése is. A moszkvai *Új hang* című folyóiratban jelent meg 1939 januárjában *Lukács György Ady, a magyar tragédia nagy éneke* című tanulmánya. Lukács értelmezésének lényege, hogy „Objektíve a demokratikus forradalom összes feltételei megvoltak Magyarországon” Ady idejében, s eközben „szubjektíve, a 48 óta beállt sajátos fejlődés következtében egyetlen feltétel sem volt meg”. Erre a gondolatra épül fel *Révai József* 1940-ben napvilágot látott *Ady Endre* című könyve is. Révai bevezetőül hangsúlyozza, hogy „Ady Endre a forradalom költője volt. Nem holmi »szellemi« forradalomé, nem pusztán »művészi« forradalomé, hanem az igazi, komoly népforradalomé.” Ugyanakkor Ady már nem hitt teljes szívvel a *csak* polgári forradalomban, nem hitte, hogy az gyökeresen megoldhatja a vergődő magyar társadalom gondjait. A polgári demokrácia csak úgy szerepelt elképzeléseiben, mint kikerülhetetlen fejlődési fok, amelyen azonban mihamar túl kell lépni egy demokratikus népforradalom irányában. Révai ezt a sajátosságát nevezi Ady „két lelkének”. (A kifejezést egyébként maga a költő szolgáltatta *Kétmeggyőződésű emberek* című cikkével, ahol kifejti, hogy a polgári fejlődés mindenképpen elkerülhetetlen „ezen a gyarmatos, szét-húzó, tarka, vegyes, szegény, papos és mágnásos országon, ahol dzsentri Alfonszok közigazgatnak”, de hozzáteszi, hogy a polgári demokráciától „századokkal nálunk előbbjáró kultúr társadalmak eredményei már elvették titokban minden gusztusunkat”.) Révai értelmezésében Ady „az a kismemesi jakobinus, aki a munkásmozgalmal nem nőtt össze, és mégis mindent tőle remélt, aki saját polgári demokratikus ideáljából már kiabrándult, de a szocializmust nem győzi kivárni”. A szerző ebből a megállapításból bontja ki a költő nagy belső ellentmondásait, dekadenciáját, fáradtság-érzetét, magányköltészetét, halálvágyát és lényegében költői nyelve jelképiségét is. Révai tanulmányának alapvető érdeme, hogy megjelöli a költő méltó helyét a

magyar költészet értékrendjében, líránk forradalmi vonulatának reprezentánsaként, Petőfi egyetlen méltó örököséként.

Révai műve természetesen inkább elvi iránymutatást jelent Ady hatalmas életműve feldolgozásához, mintsem teljes Ady-monográfiát. Nemezszer el is halványul benne a költő, hiszen a szerző elsősorban Ady világnézeti attitűdjére figyel, elsőként a legfontosabb problémákra, a kulcskérdésekre keresi a választ. A felszabadulás után kibontakozó hazai marxista irodalomtörténetírásra vár az a feladat, hogy kimunkálja a teljes értékű Ady-képet. Konceptióját, méreteit tekintve a legigényesebbnek Bóka László vállalkozása indult. 1955-ben látott napvilágot *Ady Endre pályakezde* című könyve, amely szerzője egy részletes Ady-pályarajz első részének, s az Ady-kérdésbe való bevezetésnek tekintett. Bevezető szavai szerint vállalkozását az indokolta, hogy „századunk legnagyobb magyar költőjének, a világirodalom egyik legjelentősebb alakjának, Ady Endrének életműve mindmáig nincs tudományosan feldolgozva”. Bóka bizonyos objektív akadályokról is vall, s ezek ismeretében megbocsáthatónak tűnik, hogy e munka is — amely a költő ifjúkorát, pályakezdését rajzolja — küzd filológiai pontatlanságokkal. Legsajnálatosabb azonban az, hogy Bóka László sokoldalú munkássága, majd korai halála miatt nem nyílt alkalom a folytatásra, s így a vállalkozás torzó maradt.

Résztanulmányok mellett — amelyekre bibliográfiánkban kitérünk — teljes pályarajz csak az elmúlt évben született. *Varga József*, aki egyben a hatköteles akadémiai kézikönyv, *A magyar irodalom története* 1965-ben megjelent 5. kötetében szereplő Ady-portré szerzője is, nagy munkát végzett. Nemcsak a költő egész pályafutását próbálja végigkövetni, hanem Ady „utóéletét” is összefoglalja. A könyvet sok vonatkozásban vitatta megjelenése után az irodalomkritika, sokban el is marasztalta, noha kétségtelen úttörő jellege. Maga írja előszavában: „Meghökentő... pedig rideg tény: a gazdag Ady-irodalomban egyetlen olyan könyv született, amely Ady egész költői pályáját bemutatja: Schöpflin Aladár 1934-es *Ady Endre* című munkája.” Varga József tehát tudatában volt vállalkozása nagyságának, s ildomos szerénységgel „pályakép-vázlat”-ként címjelzi könyvét. Ez az alcím arra mutat, hogy munkáját maga számára sem tekinti az utolsó szónak az Ady-kutatásban.

Szappanos Balázs

A KÖNYVTÁRI FIGYELŐ 4. száma három rendkívül figyelemre méltó, rokontémájú tanulmányt közöl. Mezei György ismerteti a dán közművelődési könyvtárak munkájának racionalizálására irányuló vizsgálódást, egy másik tanulmány a szovjet közművelődési és kutatóintézeti könyvtárak munkanormáit közli, Horváth Géza pedig a tatabányai József Attila Megyei Könyvtár új üzemszervezési kísérletéről számol be.

Mind a szovjet, mind a dán könyvtárügy élvonalába tartozik az európai könyvtárügynek. Dániában az 1964-ben megjelent új könyvtárügyi törvény életbe lépésével egyidőben emlékiratot adtak ki a közművelődési könyvtárak tevékenységének racionalizálásáról. Ebben közölték a könyvtári munkanapfényképezés és munkamintavételezés tapasztalatait, jegyzékbe foglalták a könyvtári munkafolyamatokat, s következtetéseket vontak le a könyvtárak munkájának menetére, időszükségletére, bérigényére és létszám-összetételére vonatkozólag. A tanulmány egyes munkafolyamatok részletes elemzését is érdekelte.

Hosszabb vizsgálódás eredményeként születtek meg a szovjet könyvtárak munkanormái is. A tanulmány leszűrt és véglegesített normajegyzéket közöl, leírja a könyvtári munkafolyamatokat és meghatározza az időigényt.

Horváth Géza tanulmánya is közli a munkafolyamatok mérésének tapasztalatait, a gazdaságossági számításokat, s leírja, hogy az új megyei könyvtárban milyen szervezeti változtatások váltak szükségessé a célszerűbb üzemszervezés érdekében.

Érinti ezeket a problémákat Zsidai József cikke is, aki Csüry Istvánnak korábban megjelent tanulmányához szól hozzá.

A folyóirat a tanulmányok közlésével időszerű szakmai problémákra irányítja a könyvtárak vezetőinek figyelmét s ezzel azt a törekvést szolgálja, hogy az új gazdasági mechanizmus életbe lépésével párhuzamosan tárjuk fel a könyvtári élet belső tartalmait.

ANTIK KLASSZIKUSOK ÚJ KIADÁSAI

Kerényi Károly, a görög vallástörténet világhírű művelője legutóbb egyik írásában a hazai klasszikus kultúra lehangyatlását panaszolta. A cikkünkben felsorolt művek gyors egymásutánban való kiadása ezt a panaszt cáfolja. Amiben a tudós professzornak igaza volt, az a görög-latin oktatás megszűkülte, bár már korántsem a tizenöt év előtti méreteken. A klasszikus kultúra elhanyagolása mindenképpen fájdalmas volna, mert így mind többen lennének, akik süketekké válnának a klasszikus humanitás eredeti hangjával szemben, akikben Oedipus vagy Antigone szavai már nem visszhangoznának, akiknek fájdalmát és gyengeségét már nem vigasztalnák Horatius ódái, akik már soha sem éreznék át Vergilius mondhatatlan mélabúját az álmot tanácsló csillagok alatt.

Reméljük, hogy a magyar nyelvű kiadások sokak számára hozzák közel az antik szépséget, mely igen szűk réteg szellemi fényűzése volt. A középiskolai latin tanítás ugyanis vajmi kevés diákot vitt el a forrásokig. Anyanyelven olvasva azonban ledőlnek az akadályok, csupán érdeklődés és ízlésfejlesztés kérdése, hogy eljut-e valaki az antik irodalomhoz. Ez viszont már az irodalomtanárok és a könyvtárosok múlik. Utóbbiakon, hogy olvasóik fejlettségi szintjéhez mért művet ajánljanak.

A utóbbi években újra kiadott művek közül talán elsőnek *Homérosz* összes műveit és aztán a műfajilag hozzá kapcsoló-

dó, Vergilius költészetét bemutató köteteket vegyük szemügyre. A teljes Homérosz a költő neve alatt fennmaradt valamennyi művet tartalmazza, a két nagy eposz, az *Iliász* és az *Odüsszeia* mellett a homéroszi *Himnuszokat*, az *Epi grammákat*, a világirodalom első stílparódiáját, a *Békaegér harcot*, Homérosz és Hesziodosz költői versenyt, továbbá az *Epikus ciklus* töredékeit. Valamennyit Devecseri Gábor mesteri fordításában.

Wilhelm Humboldt mondta egyszer: birodalmak támadnak, enyésznek, de egy szép vers megmarad örökké. Ilyen halhatatlanságra jutott Homérosz. A régi görögöknél a nép műveltségének alapja volt. Ő volt a görög biblia. S ugyanazt tették vele, mint később a bibliával. Sokan onnan merítették isteneik képét, sokan ott keresték a tudomány alapjait, az életbölcseesség szabályait. S mint a bibliának, neki is támadtak ellenségei. Ezeket tetőzte be Platon, ki már Államban Homérosznak helyet sem adott.

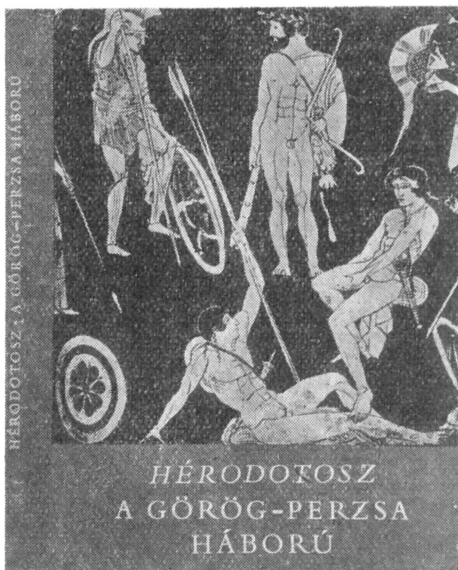
De Homéroszt gyönyörködve s nem tudományos adatok végett kell olvasni. Homéroszt a költők támasztották fel igazán újra, elsősorban Goethe, mert a költők sohasem kételkednek abban, hogy a homéroszi költemények egységes művészi alkotások.

A homéroszi költészet nem csupán az *Iliászból* és az *Odüsszeiából* áll. Magának Homérosznak még egész sereg más költeményt tulajdonítottak. A szent himnuszokon kívül például saját stílusának mulatságos paródiáját, a *Békaegér harc*ot. A homéroszi himnuszok 5 nagyobb himnusból és 29 kisebbből állanak. Tulajdonképpen előhangok, melyek a homéroszi költemények előadását megelőzték. Megkapó szépségű fejtegetésüket olvashatjuk Péterfy Jenő róluk írt töredékeiben.

A teljes *Vergiliust*, az *Eklogákat*, a *Georgicát*, az *Aeneist* Lakatos István fordításában kapjuk, az *Appendix Vergilianat*, a *Függelékét* Szabó Kálmán fordította. A kötet utószavát Borzsák István írta.

Vergilius teljes életművét most veheti először magyarul kézbe az olvasó, Vergilius szemérmes, de igényes műsájának élvezésére talán ma fogékonyabbak vagyunk, mint nagyapáink voltak.

Vergilius első nevezetes műve pásztori költeményeinek gyűjteménye, a *Bucolica*. A verseket az őket megőrző kódex címlapja után *Eklogáknak* is nevezik. Ezekben Vergilius álomtáját rajzol, az aranykor vidékét, a valóságtól független pásztorbirodalmat, mint az italianizáló festők

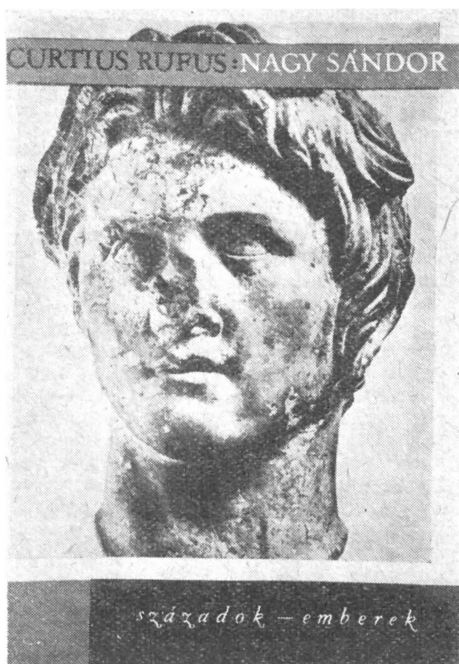
a XVII. században. A *Georgica* tankölte-mény a barom és méhtenyésztésről és a gabonatermesztésről. Egyszersmind Au-gustus telepítési terveinek s a lakosság városba özönlése elleni intézkedéseinek költői kísérőzeneje.

Az Aeneis a római hivatástudat és a görög művészség szintézise. Középpont-jában a római nép végzettől rendelt és Augustus uralma által teljesedésbe menő küldetése áll: a világbirodalom megte-remtése és a római béke aranykora. Az Aeneis szavakba ömlő aranykor, szómá-giája csengő Pax Romana. A latin szép-ség benne teljeseedik ki. Arany János írta róla: „Az Aeneisben helye van minden sornak, szónak... a költő nem áradoz tetszés szerint jobbra-balra, hanem bölcs kiszámítással, mondhatni: fukar ökonómiával rendeli a részeket az egész alá, a csekélyebb fontosságút a lényege-sebb alá, minden részecskét külön ki-kerekít, hogy aztán a kerek egészbe ol-vassza.”

Hérodotosz: A görög—perzsa háború c. művéből eléggé bő válogatást kapunk Terényi István fordításában. Ciceró a történetírás atyjának nevezi Hérodotoszt, kinek nagyságát Gibbon, a nagy angol történetíró abban látta, hogy egyszerre írt a gyermekeknek és a filozófusoknak. A görög és római történetírók többsége keményen bírálta Hérodotosz történet-írói képességeit, de kétségtelen, hogy egyetlen elődje sem érte el az ő színvo-nalát és művük, elenyésző töredékek ki-vételével, jórészt ezért ment feledésbe.

Hérodotosz érdeme, hogy felismerte a perzsák és görögök i. e. VI. és V. század fordulóján vívott háborújának nagy történeti jelentőségét. A korszak nagyszerűségénél fogva félig-meddig kultikus történet. Aiszkhülosz méltónak tartotta, hogy tragédiát írjon róla, hősei Miltia-dész, Leonidasz mint félistenek élnek az-óta is a köztudatban. Thermopülai, Ma-rathón, Szalamisz helynevei áhítatot kel-tenek. Egy új korszak kezdődött, mely-ben a világ súlypontja Keletről a görög világba húzódik. Hérodotosz csak mesélni látszik, mégis híven tükrözi kora szelle-mét. Hérodotoszban már nyilatkozik a görög racionalizmus, de még pályában van, a néphit pályájában. Az istenek sze-rinte csak a mérték keretei között ma-radó erényt szeretik, de letipornak egyént és népet egyaránt, ha ezen túl akar emelkedni. Xerxész elveszett abban a pil-lanatban, amikor láncokkal megkorbá-csoltatta a tengert.

Hérodotosz életét annak szentelte, hogy a perzsa háborút megörökítse. A perzsa veszély ismerete és ennek a veszélynek átélése volt minden bizonnyal az a leg-főbb ok, amely miatt aggodalommal néz-te a szeme előtt kibontakozó vészes fo-

lyamatot, a két nagy görög állam, Athén és Spárta háborúval fenyegető megha-sonlását. Aligha volt előtte rokonszenves Periklész nagyhatalmi politikája, mely nem a külső ellenség végleges legyőzésé-ben, hanem a görög államok fölötti he-gemóniában látta célját. Hérodotosz sze-mében a görög—perzsa háború az egész görögötség közös, nagy ügye volt, és ezért tartotta megörökítésre érdemesnek. Éle-tének jelene, a görögötség belső meghason-lásának szomorú látványát nyújtotta, s ez már nem lehetett vonzó téma számára, aki nemcsak írta a történelmet, hanem tanult is belőle.

Az ókori írók azért nem értékelték tárgyilagosan Hérodotoszt, mert közvet-len utóda, Thuküdidész megteremtette a kortörténet műfajának, és a Pelopon-nészoszi háború történetének leírásában az oknyomozó módszert és a múlt hazafias érzéssel átélkesített szemléletét olyan magas színvonalra emelte, mely több utánzót és csodálót teremtett, mint Héro-dotosz történetírása. Mégis az a varázs, mely a perzsa novellákból, a keleti népi elbeszélő művészet Hérodotosz művében felvett gyöngyszemeiből árad felénk, a mai embert éppen úgy lebilincseli, akár kétezer év előtt élt elődjeit. De a szabad-ságért harcoló görög nép hőseinek sem emelt senki nagyszerűbb emlékművet, mint a halikarnasszoszi történetíró.

Hérodotosz művét teljes szövegében görög és magyar nyelven Geréb József

adta közre három kötetben a Magyar Tudományos Akadémia kiadásában, 1892—93-ban. Újabb szemelvényes kiadásai közül megemlítjük a Szabó Árpád szerkesztésében megjelent két kötetet: Óperzsa novellák, 1948. és Hérodotosz-novellák, 1959.

Curtius Rufus: a macedón *Nagy Sándor* történetével a hellenizmus korába visz, amikor a macedón világbirodalom útjain a görög kultúra elhatolt a legtávolabbi határokig. Nagy Sándor hadjáratainak, kalandos hódító útjainak leírása számos korszak emberének kedvelt olvasmánya volt. Káprázatos hadisikerek, a mérhetetlen birodalom gyors megteremtése és széthullása, a macedón—görög hadak által bejárt egzotikus keleti tájak gazdag anyagot kínáltak a regényes feldolgozás számára. A fiatal uralkodó pályafutása, ellentmondásos jellege: bátorsága, energiája, nagyvonalúsága és indulatossága, nagyravágyása és szenvedélyessége előmozdították a moralizáló szempontok érvényesülését is.

Curtius Rufus is nem kis szerepet játszik irodalmunkban. Már Anonymus is ismerte a Sándor-regény valamilyen változatát, s ennek fordulatait értékesítette

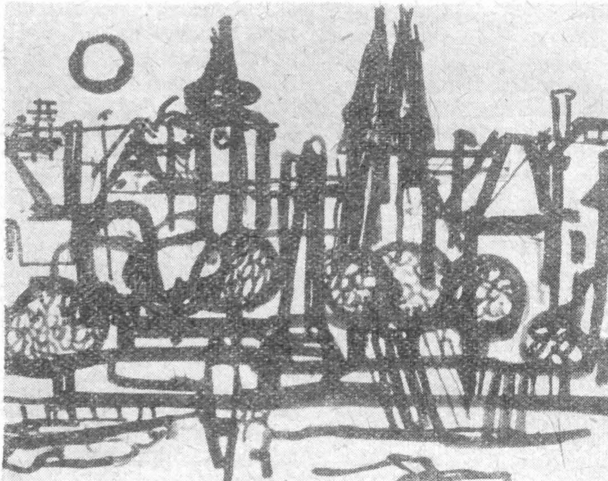
is az Álmos és Árpád ajkára adott szónoklatokban. Küküllői János (1320—94), Nagy Lajos krónikása pedig Nagy Sándor vonásaival ruházta fel királyának alakját. A Pszeudo—Kalliszthenész-féle változat él tovább a Heltai Gáspár által kiadott, XVI. századi névtelen szerző elbeszélésében és Haller János Hármás törtérijában (1695), melynek első része szintén Nagy Sándor történetének egzotikus elemekben, fantasztikus kalandokban tobzódó leírása. Nálunk az első fordítás Bethlen Gábor erdélyi fejedelem udvarában készült: H. Forró Pál *Q. Curtiusnak az Nagy Sándor macedónok királyának viselt dolgairól írott históriája* (1619). A munkát irodalomtörténetírásunk a magyar humanista műpróza legérettebb termékei között tartja számon.

Curtius szórakoztató, lebilincselő olvasmányt kívánt nyújtani, érdekes események eleven, drámai elbeszélésével akart szolgálni olvasóinak. Műve így módon középhelyen áll a történeti életrajz és a regény műfaja között. A szerző egyúttal a korlátlan hatalom romboló hatását is be akarja mutatni a nemes lelkű ifjú uralkodó ázsiai despotává fajulásában.

Katona Jenő

ANTIK SZERZŐK ÚJABBAN KIADOTT MŰVEI

Curtius Rufus: Nagy Sándor. Ford. Kárpáti Csilla. Európa, 1967. (Századok — emberek)
 Hérodotosz: A görög—perzsa háború. Ford. Terényi István. Gondolat, 1967.
 Homérosz összes művei. Ford. Devecseri Gábor. Magyar Helikon, 1967.
 Julius Caesar: A polgárháború története. Ford. Úrögdi György. Magyar Helikon, 1966.
 Plutarchos: Párhuzamos életrajzok. Ford. Máthé Elek. Magyar Helikon, 1965.
 Vergilius összes művei. Ford. Lakatos István. Magyar Helikon, 1967.

Lipták Pál rajza

SKANDINÁV KÖLTŐK ANTOLÓGIÁJA

Az évszámok segítenek eligazodni: a Roland-ének a XI. század végén keletkezett, néhány évtized múltán jegyzi le Béroul Trisztán és Izolda történetét, a XII. század második felében keletkeznek az első rókaregények, a Nibelung-ének pedig 1200 körül kapja mai alakját. Ami Európában végbemegy, inkább kezdetet jelent, mint folytatást: Athén és Róma emléke egyelőre elmosódott árnykép. Ösztönző hatása alig van, a francia, olasz, német nyelv most próbálja hangját, még mutál, de a születő irodalmak alkotói így is érzik, hogy a nemzetné válás a tanúságtétel feladatát rója rájuk. Erre az időre már — évszázados fejlődés eredményeként — kialakult északon egy egységes kultúra hordozójaként a nyugati és keleti skandináv nyelv, melynek irodalma, ellentétben a feudális államokká szerveződő Közép- és Dél-Európával, saját múltjából tudott táplálkozni. Ehhez természetesen az kellett, hogy megőrizze ősközösségi hagyományait: míg a keresztény-feudális Európa egy-egy országon belül szembenálló osztályokra tagolódt, Észak, legtovább a boldog Izland, meg tudta tartani mindazt az előnyt, amit egy homogén társadalom csak jelenthet. Az európai emlékezet csak homályosan őrizte meg az ismeretlen távolit, a boldogság szigetét, de még Juhász Gyula versében is felbukkan: „Tűnt Anna, mennyország, Thulén túli táj...”

A társadalmi háttér nélkül alig érthető a régi skandináv költészet, melyben még a X. század táján is, amikor az európai irodalom már jobbára a kolostorokba vonult vissza, csak halványan dereng fel a kereszténység, mint az izlandi Völuspában, ahol a „korok küszöbén Ymir épült” s Burr fiai „földeket emeltek, teremték Midgardot”, istenek és emberek otthonát. Ez még a boldog aranykor, mikor „ember embernek öröme”, mint az egyik vikingkori vers mondja, s ennek a Thulén túli világnak lakói azt is tudták, hogy „akármilyen jobb egy kis ház, új otthon mindenki, két kecskével a tőzegtető alatt koldulni sem kell”.

Az izlandi ősközösség több mint 300 éves fennállása, melynek osztály nélküli társadalma példátlan az ismert történelemben — adta meg a skandináv költészet alaphangját 1262-ben történt bukása után is, midőn a norvég hatalom idáig terjedkedett. Ez a nagy társadalmi élmeny a skandináv költészet évszázadaira is rányomta bélyegét, s hatása a nem-

zeti nyelvek kialakulása és szétválása után sem szűnt meg. (A közös északi nyelv a nyugati és keleti skandináv kialakulása után izlandi, norvég, svéd, dán és fürjzk nyelvvé különült.) A nemzetné alakulás, mellyel együtt jár a nemzeti öntudat felébredése és ápolása, a skandináv népeket is beállítja az európai fejlődés folyamatába, s a különböző áramlatok ezeket az irodalmakat sem hagyják érintetlenül. Sőt egy-két név, mint első sorban Ibsené vagy Strindbergé irodalomtörténeti fejezeté válik: nemcsak divatot jelent, hanem egy időre meg is szabja az európai irodalom útját. De csak egy-két név, a skandináv népek irodalma, ha keltett is érdeklődést, valójában mindmáig alig vált ismertté.

Az Észak iránti érdeklődés tulajdonképpen Herderrel és a német klasszikával kezdődik: az irodalomelméletben egybefolyik népi és nemzeti fogalma, s a Herder gyűjtötte „Stimme der Völker” (Népek hangja) dalaiban nem nehéz felismerni az „általános emberi” keresésének demokratikus szándékát sem. Egész Európában divatba jön a népi, vagy amit annak hisznek, s még a csalásnak is tág tere van: Macpherson 1760-ban jelentkezik Ossziánjával, s Mérimée még fél évszázad múltán is elő mert állni áldalmát balladáival. Macpherson Osszián-csalása beláthatatlan következményekkel járt, s Mérimée Guzlájának is olyan fordító akadtak, mint Puskin vagy Miczkiewicz. A visszahatás sem volt kisebb; Arany is rezignáltan írja: „Ossiánnak minden bűbája elvesz, mihelyt fölteszszük, hogy az Macpherson koholmánya.” De egy angol nyelvű dán balladás könyv tűzbe hozta és Prior nyomán kitűnő ismerttetést írt a dán népköltészetéről, olyan alapvető megállapításokkal, melyek máig érvényesek. Megállapítja, hogy „mi sem kerültük a balul értett görög és római mitológia árját”, majd keserűen teszi hozzá, hogy „írott költészetünk merőben elszakadt a népitől. Könyvből írtak könyvbé. A klasszikai tanulság elterjedése csak növelte a bajt: idegen mitológia borította el költészetünket.” Fontos hangsúlyoznunk, hogy mindezt a dán népköltészet kapcsán írja, az Észak iránti érdeklődést azonban nem sikerült felkeltenie és később is csak szórványos kísérletek történtek (első sorban *Bán Aladár* munkásságára gondolunk) a skandináv költészet megismertetésére. Néha szinte pazarlóan gazdag műfordítás-irodalmunk

erősen egyoldalú Nyugat-érdeklődését csak néhány kivételes nagyság tudta átörökölni, elsősorban *Ibsen*, aztán *Andersen*, *Strindberg*, *Björnson*, *Jacobson*, s az utóbbi évtizedekben *Nexö* és *Laxness*.

A skandináv költészet egészét bemutató gyűjtemény azonban hiányzott, s így nagyon régi hiányt pótol *Bernáth István* gazdag antológiája. Mindenképpen fontos vállalkozás: az izlandi, faeröeri, norvég, dán és svéd költészet egészét magában foglaló gyűjtemény csaknem *háromszáz* verset közöl. A válogatás minden korszakból igyekszik megszólaltatni a legkiválóbb és legjellemzőbb alkotásokat, egészen a legújabb, modernista törekvésekig. A válogatás elsősorban az utolsó száz év költészetét tekintve példaszzerű, bár — úgy érezzük, ok nélkül — a régiek rovására. Az izlandi *Völuspából* vagy a vikingkori versekből feltétlenül több kellett volna, a dán népköltészet ízét sem sejteti a két fordítás. Néha a modernnekél is zavar fog el: *Laxness* költőnek is van olyan jó, mint prózaírónak, a kötet több versét is elbirta volna. Ez a néhány — esetleg csak szubjektív — kifogás természetesen mit sem von le az

antológia értékéből, hisz a szerkesztőnek *öt nép ezer esztendejéből* kellett válogatnia! De súlyosabb kifogást is kell tennünk. Olyan költésztől van szó, mely valójában teljesen ismeretlen a magyar olvasó előtt, ezért is, a kötet gazdagsága miatt is, szükséges lett volna terjedelmesebb, részletesebb bevezetőben ismertetni ezeknek a népeknek irodalmát. Így alapvető tudnivalókkal adós marad a kötet: például meg sem említi *Vedel* nevét, aki már a XVI. század végén összeállított egy dán népköltési gyűjteményt, amint *Aranytól* tudjuk, akinek neve szintén ide kíváncszott volna. Nem adathalmazra gondolunk, hanem olyan útbaigazításra, amely érzékeltetné a népi és műköltészet termékeny kölcsönhatását, hisz ebből fakad a skandináv líra kivételes helyzete és jelentősége.

Bernáth István nyersfordításai alapján népes fordítógárda működött közre, s örülünk, hogy több korábbi költő (*Gulyás Pál*, *Győry Vilmos*, *József Attila*, *Kosztolányi Dezső*) átültetéseit is megtaláltuk. (Móra, 627 l. 23 Ft. Kozmosz sorozat.)

C s á n y i L á s z l ó

KÖNYVTÁRI SZAKIRODALOM

DIAPOZITÍV SZOROZAT A KÖNYVTÁRAKRÓL

A Mezőgazdasági Kiállítás 2. számú pavilonjában, a Művelődésügyi Minisztérium által kiállított klubkönyvtár mellett néhány ügyes népművelési ötlet szemléletes megvalósításával találkozott a látogató. A vásár alkalmából hozta forgalomba például a Diafilmgyártó Vállalat *Korszerű népművelési intézmények* című diapoizitív sorozatát, melynek *Könyvtárak* alcímű, 50 darabból, 66 képből álló második része biztató tájékoztatást nyújt közművelődési könyvtárépítésünk mai helyzetéről. A sorozat összeállítása Gerő Gyula, a szerkesztés Ruzicska Józsefné gondos munkája.

Az összeállító átfogóan és részleteiben ismeri könyvtárépítkezésünk mai helyzetét és új könyvtárépületeinket; ez a magyarázata annak, hogy képről képre egy-egy könyvtárépítési koncepciót legszemléletesebben képviselő épületet válogatott ki. A válogatás valóban legmodernebb kivitelezésű új könyvtárainkat mutatja be. A sorozat tanácsi könyvtártípusok szerinti megoszlása arányos, hiányossága, hogy alig foglalkozik a szakszervezeti könyvtárakkal. (Ennek oka bizonyára a

szakszervezeti könyvtárakról rendelkezésre álló színes képanyag csekély volta.)

14 kocka a megyei könyvtárakat mutatja be. A Békéscsabai Megyei Könyvtár 2, a kaposvári 4, a tatabányai 5, a zalaegerszegi 3 diapoizitívval szerepel. A teljesség kedvéért a Szekszárdi Megyei Könyvtár homlokzati képét is be lehetett volna illeszteni a sorozatba.

A szombathelyi hírlapolvasó jól sikerült képe után 12 kocka legszebb járási könyvtárainkkal ismerteti meg a nézőt. A szakszervezeti könyvtárak csak egy felvétellel szerepelnek. Közismerten szép és modern üzemi szakszervezeti könyvtárak hiányoznak a sorozatból, mint a Pamutfonóipari Vállalat kaposvári és miskolci könyvtára, a farkaslyukai bányauzem, a kelenföldi Textilgyár szakszervezeti könyvtára.

3 városi fiókkönyvtár bemutatása után 11 kocka a különböző típusú falusi könyvtárakkal foglalkozik. A művelődési házban elhelyezett könyvtár (Tiszaluc) mellett megtaláljuk a klubkönyvtár (Rácalmás), a körzeti könyvtár (Kövágóórs), a könyvbarátház (Somogyvár) képét is.

7 kockát szánt az összeállító legszebb gyermekkönyvtáraink bemutatására.

Hiányérzetet kelt viszont, hogy egyetlen iskolai könyvtár sem szerepel a sorozatban. (Lehet, hogy egyetlen fényképezésre érdemes iskolai könyvtárt sem találtak a szerzők?)

A sorozat kiadása jó kezdeményezés volt és nem tekinthető lezártnak, folytatását a Diafilmgyártó Vállalat a Megyei Könyvtárak tájékoztatása alapján vállalhatja, de a technikailag felszerelt könyvtárak maguk is készíthetnek diaposzitivokat, a sorozatban nem szereplő vagy a jövőben megnyíló, bemutatásra érdemes könyvtárakról.

A diaposzitivok minősége általában jó, bár nem egyenletes. Néhány felvétel megvilágítása kevés, színei tompák. A fokozottabb felhasználhatóság érdekében a megosztott képeken nem célszerű két különböző tájegység könyvtárát egymás mellé (pl. a Szigetvári és Széchenyi Járásai Könyvtárt) még akkor sem, ha a galériás megoldás tartalmilag összetartozóvá teszi a két intézményt. Ha egy diaposzitivra két képet helyezünk el, akkor azok tartalmilag és lehetőleg tájegységre is összetartozók legyenek. Pl. egy könyvtár külső képe és alaprajza; külső kép és enteriőr. Egyébként a páros képek többségénél általában ez az összeállítási elv érvényesül.

Az oktatási szemléltetés érdekében minden könyvtár típusnak egy-egy optimális méretű és kivitelezésű könyvtárról célszerű lenne méretarányos alaprajzot is közölni.

Milyen gyakorlati alkalmazása lehet ezeknek a diaposzitivoknak? A legkézenfekvőbb felhasználási lehetőség az oktatás és továbbképzés. Két népművelési és könyvtárosi iskolánk, egyetemi oktatónk felhasználhatja szemléltető eszközként. A megyei könyvtár módszertani értekezletén bemutathatjuk a főhivatású könyvtárosoknak, a nyári egyhetes tanfolyamokon — kibővítve több falusi könyvtárról készített diaposzitivval — levetíthetők szemléltetésként a társadalmi munkás könyvtárosoknak.

A másik hasznos alkalmazási lehetőség a képek bemutatása a könyvtári munkát tárgyaló tanács-, illetve végrehajtó bizottsági ülések előtt. Az akár vetítéssel, akár nézőkészülékkel bemutatott képek alkalmasak a saját helyzettel való összehasonlításra s így a meggyőző érvelésre is. A kaposvári járási hálózati csoport például a községit tanácselnökök értekezletén levetíti a falusi könyvtárakat bemutató sorozatot, kibővítve néhány megyei képpel.

Végül felhasználhatók a diaposzitivok ajándékozásra is. Azokban a könyvtárakban, ahova rendszeresen járnak külföldi könyvtárosok és delegációk, a megyei könyvtárait szemléltető sorozat — megfelelő dobozban — az ajándékozás gondját stílusosan és olcsón megoldja.

Az 50 diaposzitiv praktikus elhelyezést nyújtó eloxált alumínium dobozban és darabonként is kapható. Rövidesen megjelenik a sorozat diafilm változata is.

K. B.

AZ NDK KÖNYVTÁRAINAK, LEVÉLTÁRAINAK ÉS TÁJÉKOZTATÓ INTÉZMÉNYEINEK ÉVKÖNYVE*

A Német Könyvtáros Szövetség egyre szélesedő tevékenységét kiadványai is mutatják. Átvállalta a címben feltüntetett és korábban a Német Állami Könyvtár (Deutsche Staatsbibliothek) által gondozott évkönyv kiadását is. A nagy tömörséggel szerkesztett adattár a tájékoztatás szempontjából fontos intézmények szélesebb körét tárja fel, mint a mi Minervánk. Külön-külön jegyzékekben sorolja fel a szakmai szövetségeket, a központi intézményeket; a könyvtárakat és levéltárakat (a helységnevek betűrendjében) — külön megjelölve a Szövetség

tagintézményeit —; a tájékoztató helyeket és intézményeket (a tárgyszavak betűrendjében). A könyvtárak központi katalógusait önálló fejezet ismerteti. Amint a mű előszava közli, a kiadványba a könyvtáros szövetség segítségével sok olyan intézmény is beleszerült, amely a régebbieken nem szerepelt.

Az évkönyvet két fontos mutató zárja. Az intézmények irányító dolgozóiról tájékoztat a személyi mutató, amely hivatali beosztásuk mellett legfontosabb személyi adataikat (életkor, iskolai végzettség, tudományos fokozat, kitüntetések, a társadalmi szervezetben vállalt szerep stb.) és publikációkat is feltüntet. A különböző gyűjteményekről, súlyponti gyűjteményszakokról tárgyszavas index tájékoztat.

* Jahrbuch der Bibliotheken, Archive und Informationsstellen der Deutschen Demokratischen Republik. Jahrgang 4. 1964/65. Leipzig, 1967. 375 1.

A SOMOGYI-KÖNYVTÁR KIADVÁNYAI

Új kiadványsorozattal jelentkezett Szeged nagymúltú kulturális intézménye, és mindjárt az első esztendőben nem kevesebb, mint négy füzet jelent meg a sorozatból! Reméljük, a lelkesedés később sem fog lanyhulni, ha a kiadványok száma netán csökkenne is.

A „*Szeged irodalmi emlékhelyei*” című jól sikerült összeállítás Péter László munkáját dicséri (2. szám). Célja a hivatásos idegenvezetők és a város vendégszerető lakosainak tájékoztatása, és ennek meg is felel. Szeged irodalmi vonatkozásokkal bíró épületeit, emlékműveit, művészeti alkotásait sorolja fel az utcák, terek nevének betűrendjében; rövid, tömör magyarázatokkal.

Ugyancsak Péter László állította össze az „*Október fényei Szegeden*” c. kötetet (4. szám). A bevezető részben hasznos összeállítást találunk a forradalom történetét, annak magyarországi hatását, irodalmi vonatkozásait, szegedi visszhangját tárgyaló művekről (nem ártott volna ezek sorában megemlíteni a Párttörténetet is). Ezt követi a 153 tételből álló tulajdonképpeni bibliográfia, a szegedi újságok forradalommal foglalkozó cikkeinek felsorolása, 1917 márciusától 1918 decemberéig. A címeket a tartalomról tájékoztató rövid annotációk kísérik. Úgyes kiegészítés az oroszországi és hazai politikai eseményeket a címekkel párhuzamosan, az átelles oldalon közlő időrendi táblázat. A cikkbibliográfiát néhány érdekesebb cikkből vett részlet egészíti ki.

A sorozat eddig megjelent kötetei közül a legterjedelmesebb Gyuris György és munkatársainak katalógusa a *Magyarországi Eszperantó Múzeum könyvtárának állományáról*. Bizonyára széles körű érdeklődésre tarthat számot, hiszen a hazai

eszperantó mozgalom az utóbbi években nagymértékben fellendült, mind többen igyekeznek megismerni a nemzetközi nyelvet és irodalmát. A gyűjteménynek a szegedi Somogyi Könyvtár adott otthont, és olvasótermében 18 különböző újság áll az érdeklődők rendelkezésére. A könyvtár állománya számos ország eszperantó mozgalmának szolidaritása révén jött létre, nagyobb könyvadománnyal járult hozzá a Magyar Eszperantó Szövetség, a szegedi Népfront Bizottság, de érkeztek adományok a Szovjetunióból, Lengyelországból, Csehszlovákiából, Jugoszláviából, Romániából, Ausztriából, Németországból, Franciaországból, Hollandiából, Dániából, Nagy-Britanniából, Svédországból, az Egyesült Államokból, Kínából, Japánból, Brazíliából és Új-Zélandból is.

A katalógus az ETO alapján 150 szakcsoportra tagolja az 1474 műből álló gyűjteményt, amelyben valamennyi tudomány képviselve van: a társadalomtudományok és a szépirodalom éppúgy, mint a természettudományok. A leggazdagabb természetesen az eszperantó mozgalommal és nyelvvel foglalkozó anyag. Eszperantó nyelvkönyvet, nyelvtant és szótárt nemcsak magyar, hanem holland, norvég, svéd, román, portugál, újjörög, cseh, szerb-horvát, bolgár, japán, vietnami, sőt még indonéz nyelven is találunk a könyvjegyzékben. A kötetet névmutató és a helynevek mutatója egészíti ki.

A „*Könyvtári alapismeretek*” c. füzet (1. szám) másfél ívnyi anyaga legfeljebb a kívülállóknak nyújt tájékoztatást az írás—könyv—könyvtár témaköréből.

Pálvölgyi Endre

GORKIJTÓL – NAPJAINKIG

Ajánló bibliográfia 50 év szovjet irodalmából

Ünnepi kiadványaink sorában nemcsak könyvészeti, de irodalomtörténeti szempontból is fontos mű Ecsedy Andorné és Gáliczky Éva közös munkája.

A kétkötetes annotált bibliográfia 84 szerző életrajzát és több mint száz művét ismerteti, illetve helyezi el a szovjet irodalomtörténet — és a világirodalom — megfelelő szakaszaiban. A nagyrészt eredeti orosz nyelvű forrásokból, magyar és német nyelvű kiadványokból, életrajzokból, antológiákból, folyóiratokból és könyvészeti művekből összegyűjtött ha-

talmas anyag négy fejezetben rendeződik: 1. A forradalom előtt pályát kezdő írók; 2. A forradalom utáni első írói nemzedék; 3. A Nagy Honvédő Háború írói; 4. A háború után indulók.

Minden fejezetben műfajonként csoportosítja a bemutatott műveket (próza, dráma, líra). Egy-egy műfajon belül az írók sorrendjét részben a születési év illetve pályakezdés, részben a művekben kifejeződő világnézet szabja meg. Ez utóbbi szempont érvényesülése leginkább az első és második fejezetre jellemző.

Érdeme a bibliográfiának, hogy a különböző irodalmi csoportosulások, áramlatok lényegét is megmagyarázza azoknak az íróknak az életrajzában, akik az irányzatok képviselői voltak. (Így pl. Gorkijnál a szocialista realizmust, Majakovszkijnál a futurizmus orosz változatát, Ahmatovánál az 1910-es évek „akmeizmusát”, Fagyjevénél a RAPP, Szerafimovicsnál a „Litfront”, Gladkovnál a „Kuznyica”, Fegyinnél a „Szerapion testvérek” írói programját, majd Jevtusenkónál a szovjet „új hullám” gyökereit és hatását a mai szovjet irodalomra.)

A részletes életrajzok után kerül sor a szerzők legfontosabb műveinek ismertetésére. Az annotációk a tények közlése mellett a művek hangulatát is érzékeltetik. Ez a momentum azért is figyelemre méltó, mert noha a könyvtárosok ismerik a szovjet irodalom nagyjait, a művek ajánlásánál mégis gyakran „rutinszövegeket” használnak. Nagyon hangulatosak pl. Pausztovszkij, Prisvin, Grin, Platonov műveinek annotációi, amelyek az orosz táj, a szülőföld varázsát tükrözik. Különösen jól sikerültek a költői művek (Jeszenyin, Jevtusenkó, Vozneszenszkij stb.) jellemzései, s ezek közül is kiválnak a költők (Ahmatova, Cvetajeva) ismertetései.

A szerzők legfontosabb könyveinek be-

mutatása után „Egyéb művei magyarul” cím alatt közli a bibliográfia az író 1945 után kiadott — önállóan, antológiákban és folyóiratokban megjelent — műveinek betűrendes jegyzékét is. Ez a felsorolás nagyon fontos, mert még a hatalmas életművel rendelkező íróknak is legfeljebb három művét annotálhatta az amúgy is nagy terjedelmű bibliográfia. A legtöbb író egy-egy művel szerepel, sőt a nagy életművel rendelkező Gorkij és A. Tolsztoj esetében is csak 2—2 mű ismertetésére kerülhetett sor.

Az antológiák közül a bibliográfia csak a „Hőzapor”-t annotálja, de külön címjegyzékben sorolja fel a szovjet irodalomra vonatkozó és abban eligazító bibliográfiákat, irodalomtörténeti műveket, monográfiákat, esszé-gyűjteményeket. A bibliográfia használatát megkönnyíti az annotált művek szerzők szerinti betűrendes mutatója. A szerkesztők arra is törekedtek, hogy 50 év irodalmának, s egyben 1945 utáni könyvkiadásunk szovjet termelésének még átfogóbb képét nyújtsák, s ezért a *Válogatott címjegyzékben* a magyar nyelven megjelent egyéb szerzők műveit is felsorolják. E címjegyzékbe az annotált művek cianyagát is beépítették a könnyebb eligazodás érdekében. (FSZEK, 1—2. köt. 36 Ft)

H. dr. Varsányi Lívia

STATISZTIKAI ADATFORRÁSOK 1867—1967

Vajon akad-e olyan kutatója vagy gyakorlati szakembere a gazdasági-társadalmi élet bármely területének, aki ne szorulna statisztikai adatokra? S van-e, aki teljes biztonsággal állíthatja, hogy ismeri ezek hazai forrásait?

Ez utóbbi kérdésre most már határozott igennel válaszolhat az, aki áttanulmányozza e hasznos bibliográfiát.

A tetszetős, zsebben hordható kis kötet a hivatalos statisztikai kiadványokat igyekszik minél teljesebben összegyűjteni a hazai hivatalos — és folyamatos — statisztikai szolgálat kialakításának centenáriuma alkalmából. (A folyamatosat azért emeljük ki, mert bár 1848-ban Batthyány Lajos kormányra létrehozott egy statisztikai intézményt — és ennek terméke: *Az első magyar minisztérium összes személyzetének név és lak-könyve* is megtalálható a kötetben — ez a szerv csak néhány hónapig működhetett.)

A hazai (és nem egy esetben a külföldi) gazdasági és társadalmi élet fejlődését adatokban tükröző kiadványokat — csaknem 900-at — 22 fejezetbe osztotta a szerkesztő. A fejezeteken belül először a központi kiadványok sorakoznak, majd a helyi statisztikai szerveké, mindkettő időrendet követve. Minden címleírás csak

egyszer szerepel, a többfelé kívánczókát csoportközi utalások óvják a szem elől tévesztéstől.

Az időszaki kiadványok összevontan szerepelnek, de ha címváltozás történt, a bibliográfia az új címet külön tételként szerepelteti, és mindenkor közli az előzményt, illetve a folytatást. Első pillanatra úgy tűnik, nem takarékos ez az eljárás, de használat közben kiderül, hogy a látzólagos pazarlás bőségesen megtérül a használó idejének megtakarításával.

A függelék a fővárosban rendezett nemzetközi statisztikai kongresszusokon elhangzott előadások címét sorolja fel.

A kiadványt, amely a címeket orosz, angol és német fordításban közli, a külföldi kutató is hasznosíthatja. A rövidítéseket jegyzékbe foglalja a kötet. Sajnos, a bibliográfia betűrendes mutató nélkül készült.

Sokan — határainkon belül és azon kívül — kétségbe vonják az intézeti bibliográfiák használhatóságát. Ez alkalommal azonban a kételkedők is elhallgatnak: *Hajdú Elemérné Malán Magda* munkatársaival együtt jó munkát végeztek. (KSH Könyvtár, XIV, 344 l.)

Dr. Wallerhausen Gyula